

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomin koulutus

Pirita Hiltunen

KUVIN TUETTU SEIKKAILULEIKKI – OSALLISUUTTA YHDESSÄ  
LEIKKIEN

Opinnäytetyö

Syyskuu 2019



**OPINNÄYTETYÖ**  
**Syyskuu 2019**  
**Sosionomin koulutus**

Tikkarinne 9  
80200 JOENSUU  
+358 13 260 600 (vaihte)

**Tekijä**  
Pirita Hiltunen

**Nimeke**  
Kuvien tuettu seikkailuleikki – Osallisuutta yhdessä leikkien

**Toimeksiantaja**  
Kunnallinen päiväkotikuopiossa

**Tiivistelmä**

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lasten osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa yhteisöllistä kielen kehityksen tuen menetelmää kehittämällä. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää yhteisöllistä kielen kehityksen tuen menetelmää käyttäjälähtöisesti. Toiminnallinen opinnäytetyö on osa kuvien tuetun seikkailuleikin kehittämisprosessia. Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa opas ja kehittää materiaalia kuvien tuettuun seikkailuleikkiin.

Opinnäytetyön tiedonkeruu oli osallistavaa. Havainnoinnit toteutuivat kolmessa 2-5-vuotiaiden pienryhmässä. Kuvien tuettua seikkailuleikkiä ohjaavilta kasvattajilta kerättiin tietoa haastatteluina. He myös testasivat tuotoksena syntyneitä materiaaleja leikin ohjauksissaan. Palautetta tuotoksena syntyneestä oppaasta kerättiin myös ulkopuolisilta kasvattajilta.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyneet opas ja leikkimateriaalit otettiin käyttöön päiväkodeissa kerätystä palautteesta saatujen muutosten jälkeen. Kasvattajat kokivat saaneensa työvälineen, joka tukee lasten osallisuuden vahvistamista lapsiryhmissä. Menetelmä ja tuotos herättivät laajempaa kiinnostusta ja ne on mahdollista ottaa käyttöön muissakin päiväkodeissa.

**Kieli**  
suomi

Sivuja 52  
Liitteet 8  
Liitesivumäärä 8

**Asiasanat**  
varhaiskasvatus, osallisuus, kuvaohjaus, leikki



**THESIS**  
**September 2019**  
**Bachelor's Degree in Social Services**

Tikkarinne 9  
FI 80200 JOENSUU  
FINLAND  
Tel. +350 13 260 600 (switchboard)

Author  
Pirita Hiltunen

Title  
Picture-Aided Adventure Play – Participation through Playing Together

Commissioned by  
A municipal early childhood education centre in Kuopio

**Abstract**

This practice-based thesis was part of the development process for picture-aided adventure play. The aim of this thesis was to strengthen children's participation in an early childhood education group by improving a communal support method for speech development. The goal of the thesis was to improve the method in a user-oriented way. The purpose of the thesis was to produce a guide and play material for picture-aided adventure play.

Data for this study was gathered by participatory methods. Observation was executed in three small groups of children from two to five years. Data from educators of picture-aided adventure play was gathered by interviews. They also tested the material in the play groups. Feedback of the created guide was collected from other educators as well.

The thesis produced a guide and play material for picture-aided adventure play. The final products were serviceable for the early childhood education centres involved. The educators felt that they had a method to strengthen the children's participation in early childhood education groups. The method and the products of this thesis have been of wider interest and they can be introduced in other early childhood education centres.

Language  
Finnish

Pages 52  
Appendices 8  
Pages of Appendices 8

Keywords  
early childhood education, participation, picture-aiding, play

## Sisältö

1 Johdanto .....	6
2 Leikki ja osallisuus varhaiskasvatuksessa .....	7
2.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa .....	8
2.2 Lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen .....	10
2.2.1 Kielellinen kehitys ja sen tukeminen .....	11
2.2.2 Kuvaohjaus varhaiskasvatuksessa .....	13
2.3 Leikki lapsen toimintana varhaiskasvatuksessa .....	13
2.3.1 Seikkailukasvatus varhaiskasvatuksessa .....	15
2.3.2 Kuvin tuettu seikkailuleikki .....	15
3 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt .....	16
4 Opinnäytetyön lähtökohdat .....	18
4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä .....	18
4.2 Toiminnallinen opinnäytetyö .....	19
4.3 Opinnäytetyön prosessi ja prosessia ohjaava malli .....	20
5 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat .....	22
5.1 Varhaiskasvatushenkilöstön käsitysten kartoitus .....	23
5.2 Kuvin tuetun seikkailuleikin havainnointi .....	24
5.3 Oppaan luominen ja leikkimateriaalin kehittäminen .....	24
5.4 Materiaalin testaus ja viimeistely .....	25
5.5 Arviointi opinnäytetyön prosessissa .....	26
6 Opinnäytetyön toteutus .....	27
6.1 Toimintaympäristö ja kohderyhmä .....	27
6.2 Opinnäytetyön tiedonkeruu .....	28
6.2.1 Kasvattajien haastattelut .....	28
6.2.2 Kuvin tuetun seikkailuleikin havainnointi lapsiryhmissä .....	31
6.2.3 Tulokset havainnoinnista .....	32
7 Tuotoksena opas ja leikkimateriaalia kuvin tuetun seikkailuleikin ohjaamiseen .....	34
7.1 Leikkimateriaalin ja oppaan kehittäminen .....	35
7.2 Tarinakuvat ja niihin liittyvät kuvat .....	36
7.3 Kuvin tuetun seikkailuleikin opas .....	37

7.4 Kuvien tuettavan seikkailuleikin kartat .....	37
7.5 Palaute materiaalista .....	38
8 Pohdinta.....	39
8.1 Johtopäätökset .....	39
8.2 Pohdintaa opinnäytetyön prosessista .....	40
8.3 Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessissa.....	42
8.4 Luotettavuus ja eettisyys .....	43
8.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat.....	47
Lähteet .....	49

## Liitteet

Liite 1 Suostumuslomake haastateltaville

Liite 2 Haastattelurunko

Liite 3 Haastattelulomake

Liite 4 Suostumuslomake vanhemmille

Liite 5 Havainnointirunko

Liite 6 Havainnointilomake

Liite 7 Kuvien tuetun seikkailuleikin opas

Liite 8 Leikkimateriaalin kartta

## 1 Johdanto

Osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa on yksi lasten oikeuksista (Lasten oikeuksien sopimus 1989). Osallisuus on yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 16). Varhaiskasvatus on usein merkittävä yhteisö lapsen elämässä ja siellä vietetään iso osa ajasta. Osallisuuden mahdollistaminen varhaiskasvatusryhmässä vahvistaa lapsen toimijuutta ja pysyvyyttä ja hänen yhteistoiminnallisuutensa vahvistuu (ETENE 2013, 27).

Opinnäytetyössä tarkastellaan aihetta lapsen osallisuuden tukemisen näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lasten osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa yhteisöllistä kielen kehityksen tuen menetelmää kehittämällä. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa opas ja kehittää materiaalia kuvin tuettuun seikkailuleikkiin. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tiedonkeruu on toteutettu osallistavasti lapsiryhmiä havainnoiden ja kuvin tuettua seikkailuleikkiä ohjaavia kasvattajia haastatellen.

Opinnäytetyössä kehitetään tuetun leikin menetelmää kahdessa kuopiolaisessa päiväkodissa. Alueen varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on käytössä kehittämänsä kuvin tuettu seikkailuleikki, jota käytetään pienryhmissä tukemaan lähinnä lapsen kielellistä kehitystä.

Opinnäytetyön aluksi käsitellään keskeisiä käsitteitä. Näitä ovat varhaiskasvatus, lapsen osallisuus ja kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen sekä leikki varhaiskasvatuksessa. Kolmannessa luvussa esitellään aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Tämän jälkeen kuvataan opinnäytetyön lähtökohdat ja menetelmälliset valinnat. Lopuksi esitetään johtopäätökset ja pohdintaa opinnäytetyöprosessista ja omasta ammatillisesta kasvusta.

## 2 Leikki ja osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus tarkoittaa pedagogisesti painottunutta lapsen kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuutta, jota toteutetaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Suomessa varhaiskasvatuksen yleinen suunnittelu, ohjaus ja seuranta kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriölle. Kuntien tehtävänä on huolehtia, että varhaiskasvatusta järjestetään. Kunnallisten ja yksityisten päiväkotien lisäksi varhaiskasvatusta tarjoavat myös perhepäivähoito ja avoimet varhaiskasvatuspalvelut. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Varhaiskasvatusta voivat saada oppivelvollisuusikää nuoremmat lapset sekä erityisten olosuhteiden vaatimuksesta myös tätä vanhemmat lapset. Varhaiskasvatuksessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet asettavat toiminnalle arvopohjan ja tavoitteet ja määrittelevät mm. oppimiskäsityksen ja varhaiskasvatuksen kokonaisuuden. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen edellyttää kasvattajilta tietämystä varhaiskasvatuksen toteuttamisesta. Perinteisten kehitysteorioiden rinnalla huomioidaan myös lapsen yksilöllisyyteen, toimijuuteen ja kasvuympäristöön liittyvät näkemykset. Kasvattajan on oltava sensitiivinen ja lasten tarpeet huomioiva, jotta hän voi tukea lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Oppimista tapahtuu kaikkialla arjen tilanteissa. Oppimaan ja ajattelemaan oppimisen, luovuuden ja innovatiivisuuden, kriittisen ajattelun sekä ongelmanratkaisun ja päätöksenteon taitoja korostetaan tulevaisuuden keskeisinä taitoina vuorovaikutus- ja empatiataitojen sekä monikulttuurisessa ympäristössä sujuvasti toimimisen lisäksi. (Kronqvist 2017, 8–9.)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti. Varhaiskasvatukseen tulee edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lasten osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa tulee vahvistaa ja lisätä heidän tietojaan ja taitojaan Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös tukea huoltajia lasten kasvatuksessa ja mahdollistaa heille työssäkäynti tai opiskelu. (Opetushallitus 2016, 14.) Varhaiskasvatusta toteutetaan lasten yksilöllisten voimavarojen, taitojen ja osaamisen varaan rakentaen (Kronqvist 2017, 26).

## **2.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa**

Kokemus osallisuudesta on tärkeää jokaiselle lapselle (ETENE 2013, 22). Lasten oikeuksiin kuuluu Lasten oikeuksien sopimuksen (1989) mukaan osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Se parantaa lasten ymmärrystä itsestään, yhteisöstään, oikeuksistaan, vastuustaan ja valintojen seurauksista. Kun lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi, hänen osallisuuden kokemuksensa vahvistuu. (Opetushallitus 2016, 24–30.) Toistuvana tämä tukee lapsen psykososiaalista kehitystä. Hänen toimijuutensa ja pystyvyytensä vahvistuu ja joustavuus ja yhteistoiminnallisuus lisääntyvät. (ETENE 2013, 27.) Osallisuutta vahvistavat myös arvostava, sensitiivinen kohtaaminen, positiivinen, kannustava vuorovaikutus ja osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin (Opetushallitus 2016, 24–30).

Varhaiskasvatuksen perusteissa ohjataan edistämään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Toimintatapoja ja rakenteita tulee tietoisesti kehittää osallisuutta edistäviksi. Osallistuminen ja vaikuttaminen luovat pohjaa demokratian toteutumiselle. (Opetushallitus 2016, 24–30.) Lasten osallisuuden toteuttaminen haastaa työntekijöitä arvioimaan omaa toimintaansa ja ajatteluaan työn toteutuksesta. Lasten mielenkiinnon kohteet toiminnan lähtökohtina ja lasten osallistaminen ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ovat myös innostava lähtökohta työn toteuttamiselle ja ammatilliselle kehittymiselle. (Opetushallitus



2019a.) Tavoitteena on huolehtia lasten osallisuuden vahvistamisesta ja ottaa lasten näkökulma huomioon kaikissa vuorovaikutustilanteissa (Turja 2017, 51).

Lasten osallisuuden mahdollistaminen varhaiskasvatuksessa edellyttää luottamusta itseän ja yhteisön tai tilanteen ihmisiin ja turvallisuudentunnetta sekä rohkaistumista osallistumiseen. Yhteinen kieli ja keino kommunikoida mahdollistaa osallistumisen vuoropuheluun ja tiedonsaannin turvaaminen antaa mahdollisuuden suunnitella ja päättää asioista. Materiaaliset resurssit mahdollistavat tai rajoittavat lapsen osallisuutta päiväkodin arjessa. Kasvattajien tulee huomioida lasten yksilölliset lähtökohdat ja pyrkiä lisäämään kaikkien lasten perusedellytyksiä osallisuuteen. (Turja 2017, 47–48.)

Lasten osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa voidaan tarkastella osallisuuden kolmen tason kautta. Ensimmäinen taso, lasten valtaistumisen aste, jaetaan kolmeen osaan, joita ovat lasten ehdollinen osallisuus aikuisjohtoisessa toiminnassa, aikuisten seuraama tai avustama ja lasten johtama toiminta sekä yhdessä luodut tilanteet, joissa toimitaan rinnakkain ja vuorotellen. Valtaistuminen lisääntyy, kun lasten tieto toiminnan taustoista ja tavoitteista kasvaa ja kun heidän aloite-, ideointi- ja päätäntämahdollisuutensa paranevat. Valtaistumisen määrä on tilannesidonnaista eikä sitä voi välttämättä määritellä vain yhdellä portaalla toteutuvaksi. Toinen osallisuuden ulottuvuus on sen vaikutuspiiri. Se, keitä asia tai toiminta koskee, etenee henkilökohtaisista asioista laajempaan yhteisöön vaikuttamiseen. Päiväkodissa osallisuus vaikuttaa asioihin voi koskea lapsen, hänen leikkikavereidensa ja päiväkodin yhteisön lisäksi perheitä ja lähiympäristöä. Kolmas osallisuuden ulottuvuus on ajallinen. Se käsittää toiminnan lyhyt- tai pitkäkestoisuuden ja kertaluonteisuuden tai kauaskantoisuuden. Dokumentointi tukee osallisuuden ajallista laajenemista palauttamalla toteutettua lasten mieliin ja tukemalla jatkoideointia. Osallisuuteen liittyy myös tunnetaso. Osallisuuden toteutuminen tukee yhteenkuuluvuuden, pätevyyden ja hyväksytyksi tulemisen tunteita ja vahvistaa lasten myönteistä minäkuvaa ja itsetuntoa. (Turja 2017, 49–51.)

## 2.2 Lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen

Varhaiskasvatuksessa tarjotaan kasvun, kehityksen ja oppimisen tukea sitä tarvitseville lapsille. Tukea tarjotaan yksilöllisten tarpeiden mukaan ja huolehtien, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi ryhmän jäseneksi. Tuen lähtökohdina ovat lapsen vahvuudet. (Opetushallitus 2016, 52; ETENE 2013, 20–21.) Varhaiskasvatusikäisillä ja erityisesti tukea tarvitsevien lasten kohdalla sosiaalisten taitojen kehittymistä pidetään tärkeänä. Tukea tarvitsevan lapsen tasavertainen osallisuus lapsiryhmässä voi olla haastavaa. Lapsi voi jäädä syrjään tai häntä voidaan kohdella toisin kuin muita. Toiset lapset saattavat olla esimerkiksi ylihoivaavia tukea tarvitsevaa lasta kohtaan tai kommunikoida hänelle aikuisen kautta. (Viitala 2004, 138–142.) On tärkeä näkökulma, että tukea tarvitseva on aina ensisijaisesti lapsi ja siksi arvokas yksilö ja erityispiirteet ovat yksi osa hänen omaa kehittyvää persoonallisuuttaan (ETENE 2013, 22).

Varhaiskasvatusryhmässä tulisi pystyä kohtaamaan kaikkien lasten tarpeet. Lapsilla pitäisi olla monipuoliset oppimismahdollisuudet, joissa voi edetä omien kiinnostusten kohteiden ja voimavarojen mukaisesti. Kaiken toiminnan perustana tulisi olla varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Onnistumisen kokemukset parantavat itsetuntoa, joten osallisuus on tärkeää. Leikkitaitojen kehittyminen parantaa osallisuutta ja käsitystä itsestä. (Alijoki & Pihlaja 2017, 265–268.) Pienryhmätoiminta ja yhteistoiminta toisten lasten kanssa ovat yksilötyöskentelyä toimivampia keinoja kehittämään lasten sosiaalisten tilanteiden taitoja. Lasten yhteisöllisyys korostuu yhteisessä toiminnassa, jossa jokaisella on oma välttämättömän tärkeä tehtävänsä lopputuloksen kannalta. (Viitala 2004, 146–150.)

Pedagogisesti laadukkaalla varhaiskasvatuksella vahvistetaan lasten laaja-alaista osaamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään laaja-alaisen osaamisen viisi osa-alueita, joilla ohjataan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon käyttöä

lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi. Nämä viisi osa-aluetta ovat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ja viimeiseksi osallistuminen ja vaikuttaminen. Ajattelun ja oppimisen osa-alue antaa varhaiskasvatukselle tehtävän tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten kautta. Lapset oppivat ihmettelyyn, oivaltamiseen ja yhteisen leikin kautta. Kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun osa-alueen osalta varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten taitoja ja rohkaista heitä tutustumaan toisiin kulttuureihin ja ihmisiin myönteisessä ilmapiirissä. Varhaiskasvatus tarjoaa tilaisuuksia vuorovaikutustaitojen ja itsensä ilmaisun harjoitteluun erilaisten ihmisten kanssa. Tunnetaitojen tukeminen asettuu itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen osa-alueeseen. Asioiden nimeäminen ja käsitteiden opetteluun tukeminen sisältyy paitsi ajattelun ja oppimisen, myös monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen osa-alueeseen. Osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alue kattaa lapsen aktiivisen osallistumisen omassa yhteisössään, kuulluksi tulemisen ja oma-aloitteisuuden kehittymisen. Varhaiskasvatuksessa tuetaan tätä osa-aluetta, kun lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa. (Opetushallitus 2019b, 24–26.)

### **2.2.1 Kielellinen kehitys ja sen tukeminen**

Toisten ymmärtämisen ja itsensä ilmaisun mahdollisuus ovat merkityksellisiä lapsen hyvinvoinnille, identiteetille ja toimintakyvylle. Kielellisen kehityksen tukeminen voidaan varhaiskasvatuksessa ajatella ainakin laaja-alaisen oppimisen osa-alueen kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu alaisuuteen. (Opetushallitus 2019b, 25.) Kielen ja kommunikointitaitojen kehitys etenee prosessina, johon vaikuttavat monet asiat. Lapsi on oma persoonansa ja kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja etenkin lähimpien ihmistensä kanssa. Lapsen kiinnostuksen kohteet, aloitteet ja tarpeet sekä niihin vastaaminen ja mahdollisuuksien tarjoaminen kehittävät lapsen taitoja ja keinoja kommunikoida. (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2009, 9–12.) Kielellisen kehityksen haasteet voivat luoda

lapselle osallisuuden haasteen, joka varhaiskasvatuksessa tulee osata huomioida (Viitala 2004, 138–139). Jos lapsen kehitys ja kommunikointitaito poikkeaa tavallisesta iänmukaisesta tilanteesta, on tarpeen luoda kehityksen kannalta mahdollisimman suotuisa ympäristö ja tarjota tukea lapsen tarpeiden mukaan. Tuen ja kuntoutuksen tavoitteet ovat yksilöllisiä eikä puhekyky välttämättä ole päämäärä. Tärkeintä on tukea jokaista lasta kommunikoimaan omien edellytystensä mukaisesti ja käyttää apuna tarvittavia keinoja. (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2009, 12–15.)

Suomea vieraana kielenä opettelevan lapsen kohdalla on tärkeää, että lapsi saa opetusta sekä kotikielessä että suomen kielessä (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2009, 13–14). Lapsen omaa äidinkieltä arvostetaan ja suomen kielen oppimisessa hyödynnetään kaikkia arjen tilanteita vuorovaikutuksen avulla (Kivijärvi 2017, 251–253). Näin luodaan edellytyksiä kielen kehitykselle ja sujuvalle kommunikoinnille. Tämän lisäksi on huomioitava sosiaaliset ja kulttuuriset erot, joiden vuoksi lapsi saattaa tarvita tukea ryhmässä toimimiseen. (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2009, 13–14.) Valtakielen osaaminen lisää lapsen osallisuuden määrää ja tasavertaisuutta varhaiskasvatusryhmässä sekä itsenäistä suoriutumista arjen toiminnoissa. Hyvät sosiaaliset taidot ja leikkitaidot lisäävät lapsen osallisuutta, vaikka kielitaito olisi vähäinen. (Eerola-Pennanen 2017, 239.)

Keskeisiä kielellisen kehityksen osa-alueita varhaiskasvatuksessa ovat vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen ja käyttämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielellinen muisti ja sanavaranto sekä kielitietoisuus (Kuopion kaupunki 2019, 42). Varhaiskasvatuksessa arjen toiminnan tulee tukea lapsen itsetuntoa, vertaisuuhteita ja vuorovaikutusta samalla, kun se tukee kehityksen eri osa-alueita, etenkin kielen kehittymistä. Kielitaidosta huolimatta lapsen osallisuus ryhmässä tulee varmistaa. Pienryhmätoiminta tarjoaa helpomman osallistumisen mahdollisuuden. Kasvattajan malli, vaihtelevat vuorovaikutustilanteet ja kuvien käyttö tukevat uuden kielen oppimista. (Kivijärvi 2017, 251–253.)

## **2.2.2 Kuvaohjaus varhaiskasvatuksessa**

Päiväkodeissa yleisesti käytetty kommunikaation apuväline on kuvaohjaus. Se on yksi puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä eli AAC-meneteleistä (Augmentative and Alternative Communication). (Tolvanen 2009, 109–110.) Puheen tukena käytetään kuvasymboleja. Kuvilla voi viitata asioihin, joita ei pysty sanoin tai ilman sanoja kertomaan. Kuvilla voidaan tukea myös vaikeasti ymmärrettävien sanojen omaksumista. Kuvista tulee ilmaisun välineitä ottamalla niitä rohkeasti käyttöön, vaikka merkitykset eivät olisi vielä selviä. Kuvaohjaukseen liittyy olennaisesti kasvattajan tarkentavat kysymykset ja viestien sanallistaminen vuorovaikutuksen varmistamiseksi. (Papunet 2018.)

Kuvien ja piirrosten käyttö puheen tukena parantaa vuorovaikutusta. Kuvia voidaan käyttää tukena tunteiden ja tarpeiden ilmaisussa sekä kokemusten jakamisessa. Kuviin voi palata myöhemmin uudestaan ja ne tukevat omatoimisuuteen. (Tampereen kaupunki 2019.) Kielellistä tukea tarvitseva lapsi hyötyy niistä erityisesti, kun halutaan ilmaista asioita, jotka eivät ole käsillä tässä hetkessä. Kuvaohjauksessa käytetään valokuvia tai piirrettyjä kuvia, usein PCS-kuvia (Picture Communication System) esittämään lapsen toimintaympäristön kohteita ja arjen toimintoja. Kuvia voidaan käyttää kommunikointitaulun avulla. Taulussa on lapselle keskeisiä kuvia, joista hän osoittamalla voi kertoa ja valita asioita. Päiväkodissa usein päiväjärjestys on näkyvillä kuvaohjatusti. (Tolvanen 2009, 110–112.)

## **2.3 Leikki lapsen toimintana varhaiskasvatuksessa**

Vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä tapahtuu toiminnassa. Eri toiminnoissa se on laadultaan erilaista. Perustoiminnoissa, kuten syömisessä ja pukeutumisessa, toimitaan saavutettavaa tavoitetta kohti. Näissä vuorovaikutus, aikuisten malli ja lapsen omatoimisuus ovat tärkeitä. Perustoimintojen harjoittelulla luodaan tottumuksia arkeen. Aikuisten järjestämät ohjaustuokiot on yleensä tarkoitettu opettamaan jotain uutta. Jos vuorovaikutus onnistuu, oppiminen mahdollistuu.

Leikki poikkeaa kummastakin edellisestä tavasta oppia. (Helenius & Korhonen 2017, 67–68.)

Leikki on erityistä toimintaa, jossa voi harjoitella vuorovaikutusta toisten kanssa (Helenius & Korhonen 2017, 67–68). Lapsi leikkii, koska haluaa itse leikkiä, ja hän saa leikistä mielihyvää ja jännitystä. Leikki on lapsen tärkein keino kehittää tietoisuuttaan ympäröivästä maailmasta. (Holkeri-Rinkinen 2009, 220–223.) Lapsi voi suunnitella ja toteuttaa omia tavoitteitaan ja määrittellä leikin alun, sisällön ja lopun (Helenius & Korhonen 2017, 67–68). Leikissä lapsi oppii uutta, mutta leikkiä ei pidä olla vain opetuksellisia tavoitteita varten. Leikki on lapsen vahvinta aluetta ja kieli on sen keskeinen väline. (Holkeri-Rinkinen 2009, 219–221.) Leikki on tärkeää lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle (Opetushallitus 2016, 29).

Holkeri-Rinkinen (2009, 219–224) havaitsi tutkimuksessaan, että varhaiskasvatuksessa lapsen on sitä vaikeampi saada aikuisen huomiota, mitä enemmän lapsia on paikalla. Hän painottaa tutkimuksessaan aikuisen kunnioittavan leikkiin osallistumisen merkitystä, jotta aikuinen ja lapset voivat yhdessä päästä sisään luomaansa leikkimaailmaan. Aikuisen osuus voi vaihdella osallistujasta tai vaikuttajasta katsojaan, mutta hänenkin on kunnioitettava leikin sääntöjä (Helenius & Korhonen 2017, 67–68). Lapsi tarvitsee aikuisen tukea maailman jäsentämisessä ja sopivien virikkeiden ja ympäristön luomisessa. Aikuinen ja lapsi leikkivät parhaimmillaan tasavertaisina osapuolina, kuitenkin niin, että aikuisella on vastuu asioiden toimivuudesta. (Holkeri-Rinkinen 2009, 219–224.) Leikissä lasten ja aikuisten on mahdollista kokea yhteistä iloa ja toteuttaa kekseliäisyyttä, luovuutta, mielikuvitusta ja erilaisia ilmaisun muotoja. Varhaiskasvatuksessa leikin aloitteille, kokeiluille ja elämyksille luodaan mahdollistava ja edistävä toimintaympäristö ja toimintatapoja. Varhaiskasvatuksen perusteissa ohjataan leikkiin kannustavaan toimintakulttuuriin, jossa leikkiä mahdollistetaan, kehitetään ja rikastetaan. (Opetushallitus 2016, 29.)

### **2.3.1 Seikkailukasvatus varhaiskasvatuksessa**

Seikkailukasvatus varhaiskasvatuksessa on pedagogiikkaa, jolla tuetaan lapsen kokonaisvaltaista oppimista. Se on yhteistyössä tapahtuvaa, mielekästä ja haasteellista toiminnallista oppimista, jota voi toteuttaa moni eri tavoin. (Kokljuschkin 1999, 31–34.) Seikkailukasvatuksen voi määritellä kokemuksellisen oppimisen prosessiksi, joka mahdollistaa uusia ajattelu- ja toimintatapoja sekä yksilön valtaistumista toiminnan ja sen reflektoinnin seurauksena. Seikkailukasvatus ei takaa oppimista, mutta tarjoaa siihen turvallisen ja elämyksellisen mahdollisuuden. (Kivelä & Lempinen 2010, 18–20.) Lapsi voi oppia uutta toimimalla, ihmettelemällä ja kokeilemalla uusia asioita (Kokljuschkin 1999, 30–32).

Seikkailukasvatuksessa ei seurata ennalta määriteltyä tapahtumien suunnitelmaa, vaan varhaiskasvattajat suunnittelevat seikkailutilanteet sopiviksi lasten kehitystasolle ja olosuhteille ja asettavat kasvatuksellisia tavoitteita seikkailutoiminnalle. Seikkailukasvatusta voi toteuttaa monenlaisissa toimintaympäristöissä. Seikkailu on aina omakohtainen kokemus jokaiselle osallistujalle. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen itsetuntoa onnistumisen kokemuksilla. (Kokljuschkin 1999, 31–34.)

### **2.3.2 Kuvien tuettu seikkailuleikki**

Tuetussa leikissä aikuinen on tiiviisti osallisena, joten hänellä on mahdollisuus ymmärtää, tukea ja laajentaa lapsen toimintaa. Lapsi rakentaa leikkiä omista lähtökohdistaan ja aikuinen on mukana lapsen ehdoilla koko ajan tietoisena leikin prosessista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tuettu leikki kehittää lasten leikkitaitoja, vuorovaikutusta toisten kanssa ja sitoutumista ryhmän toimintaan. (Mikkilä 2017, 13–14.)

Kuvin tuettu seikkailuleikki on sisällä tapahtuvaa pienryhmätoimintaa, jonka avulla tuetaan mm. lasten kielellistä kehitystä. Kuvin tuettu seikkailuleikki on saanut alkunsa lasten omien kuvakansioiden ja yhteisten leikkitaulujen käytöstä leikin tukena erityisryhmässä. Leikki on saanut vaikutteita myös mm. Kuttu – kuvin tuettu leikki -materiaalista ja KILI – kieli ja liikunta -ryhmäkuntoutusohjelmasta. Toiminta on kuvaohjattua ja leikkimateriaalin lisäksi lasten omat kuvakansiot tai muut apuvälineet ovat käytössä. Leikin rakenteeseen kuuluu aloitus, joka voi olla jokin lyhyt leikki. Leikin suunnitteluvaiheessa suunnitellaan yhdessä leikin eteneminen ja järjestys. Seikkailuleikin osallistujista kukin valitsee leikin matkakohteen ja kulkuneuvon, jolla sinne päästään. Tarjolla on vaihtoehtoja ja lapset voivat myös ehdottaa omia ideoitaan, jotka piirretään näkyville. (Piippo 2018.)

Toimintavaihe on seikkailu matkakohteisiin. Leikissä matkustetaan kunkin lapsen kulkuvälineellä valittuun kohteeseen rakentamalla leikkiä tilassa tai lähettyvillä olevilla materiaaleilla. Leikin lopetus, joka on lasten toiveista nousevaa toimintaa, voi olla esimerkiksi leikistä nousseiden ajatusten piirtämistä tai muovailemista tai jokin lopetusleikki. Leikin aiheisiin liittyviä rooleja ja toimintoja käydään läpi kuvista, kuten esimerkiksi jäätelökioskilla asiointia, matkalipun tarkistamista tai kuumailmapallosta hyppäämistä. Seikkailuleikki on mukaansa tempaavaa toimintaa, joka laajenee helposti leikkitilanteen ulkopuolelle päivän muihinkin toimintoihin ja jatkuu eri muodoissa lasten leikeissä ja toiminnoissa. (Piippo 2018.)

### **3 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt**

Miettinen, Nissinen ja Selkänen (2014, 52–53) ovat opinnäytetyössään haastatelleet päiväkodin erityistä tukea tarvitsevia lapsia osallisuuden toteutumisen, ja tuloksissa koonneet mm. sosiaalisen osallisuuden käsityksiä. Lasten vastauksissa arjen osallisuus toteutuu esimerkiksi mahdollisuutena päättää leikeistä ja



leluista, rooleista leikissä, päiväkodin aikuisista ja toisista lapsista pitämisenä sekä mahdollisuutena kertoa huolistaan.

Jäntti ja Tyni (2014, 29–32) ovat perehtyneet leikkipedagogiseen työskentelytapaan sekä luoneet oppaan ja järjestäneet koulutustilaisuuden kunnan perhepäivähoidon henkilökunnalle. Tavoitteena opinnäytetyössä oli leikinohjauksen kehittäminen. Henkilökunta koki saaneensa uutta ajateltavaa ja pystyvänsä hyödyntämään leikkipedagogiikkaa omassa työssään sen helppokäyttöisyyden vuoksi.

Kekkonen-Hietala (2017) on toteuttanut leikkiprojektin Kuttu – kuvin tuettu leikki -menetelmällä. Kuttu on kaupallinen materiaali kuvin tuettuun leikkiin, jossa käytetään kuvia leluina ja kommunikaation välineinä. Projektin tavoitteena oli lasten vuorovaikutustaitojen, leikkitaitojen ja kielenkehityksen vahvistaminen. Lapsiryhmässä oli sekä kielen kehityksen tukea tarvitsevia että muita varhaiskasvatusryhmän lapsia. Leikkiprojekti sai hyvää palautetta osallistuneilta lapsilta ja heidän perheiltään. Henkilökunta arvioi projektin vahvistaneen lasten leikki- ja vuorovaikutustaitoja sekä itsetuntoa. (Kekkonen-Hietala 2017, 3–8, 23–26.)

Rainio (2010) on etnografisessa tutkimuksessaan tarkastellut 4–8-vuotiaiden lasten kokeiluryhmässä toteutettua leikkimaailmaa. Siinä aikuiset ja lapset leikkivät ja ratkaisevat tehtäviä juonellisen tarinan kehyksissä yhdessä. Projektissa havaittiin, että lapsuuden ja aikuisuuden käsitteet ovat murroksessa eivätkä ne ole täysin toisistaan irrallisia elämänvaiheita. Rainio tutki erityisesti lasten toimijuutta. Leikkimaailman avulla pystyttiin rakentamaan lasten aloitteellisuutta tukeva toimintaympäristö, jonka avulla osallistujat pystyivät muuttamaan suhdetta toisiinsa ryhmän sisällä. Leikkimaailma on uudenlaista pedagogista toimintaa, joka tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden lasten toimijuuden tukemiselle. (Rainio 2010, 40–42, 83–91.)

## 4 Opinnäytetyön lähtökohdat

### 4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena on lasten osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa yhteisöllistä kielen kehityksen tuen menetelmää kehittämällä. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää yhteisöllistä kielen kehityksen tuen menetelmää käyttäjälähtöisesti.

Opinnäytetyön aihe nousee työyhteisön havaitsemasta kehittämistarpeesta. Toimeksiantaja haluaa laajentaa kuvin tuetun seikkailuleikin käyttöä. Menetelmän kehittäminen on osa toimeksiantajan työyhteisön muutosprosessia, jolla pyritään henkilöstön ohjaustaitojen kehittämiseen, sensitiivisempään toimintakulttuuriin ja lasten leikkitaitojen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti. Pienryhmässä toteutettava seikkailuleikki tukee lasten kielellisen kehityksen lisäksi heidän leikkitaitojensa kehittymistä. (Piippo 2018.) Pienryhmässä leikin varjolla tapahtuva kielellisen kehityksen tukeminen vahvistaa myös lasten osallisuutta enemmän kuin yksilöharjoitteet (Viitala 2004, 138–150). Seikkailuleikissä lapsi toimii aktiivisena osapuolena leikin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Seikkailuleikin käyttöä päiväkodeissa laajennetaan asteittain. Aluksi keväällä 2019 vapaaehtoiset työntekijät perehtyvät seikkailuleikin käyttöön toteuttamalla sitä yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kuvien tuetun seikkailuleikin käytön laajentamista auttaa se, että materiaalia kehitetään ja sitä on saatavilla nykyistä enemmän. Leikkimateriaalin yhteyteen tarvitaan myös käyttöopas

ohjaaville aikuisille. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa opas ja kehittää materiaalia kuvin tuettuun seikkailuleikkiin. Käyttäjien tarpeita kartoitetaan haastattelemalla ja havainnoimalla, jotta tuotoksesta saadaan käyttökelpoinen työväline työyhteisön käyttöön. Käyttäjiltä kerätään myös palautetta tuotetusta materiaalista ja oppaasta viimeistelyä varten.

## 4.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyö kuvin tuetun seikkailuleikin kehittämiseksi on toiminnallinen opinnäytetyö. Opinnäytetyöprosessissa pyritään kehittämään kuvin tuetusta seikkailuleikeistä helposti käytettävä työkalu varhaiskasvattajien käyttöön. Työelämälähtöisyyden, käytännönläheisyyden ja oman ammattitaidon vahvistamisen halun perusteella oli toiminnallinen opinnäytetyö sopivin valinta opinnäytetyön muodoiksi.

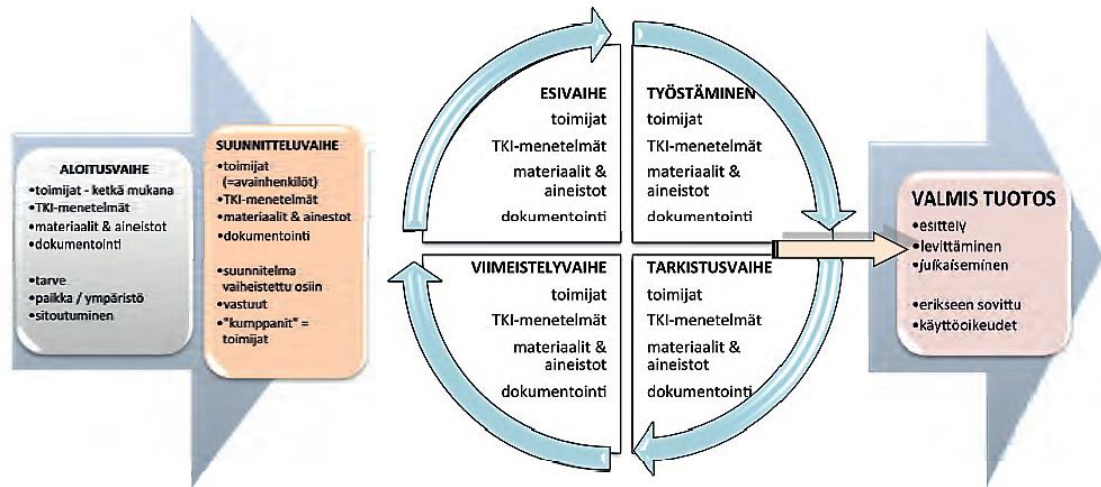
Toiminnallinen opinnäytetyö on toimintaoppimisen muoto, jolla opiskelija kehittää ajatteluaan ja osaamistaan sekä vahvistaa ammatillisia työtapojaan. (Salonen 2013, 5–6.) Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöllä pyritään opiskelijan ammatillisen asiantuntijuuden kasvuun. Opinnäytetyön tulisi olla käytännönläheistä, työelämälähtöistä ja ajankohtaista. (Vilka 2015, 17.) Toiminnallinen opinnäytetyö vastaa tähän, koska sillä pyritään työelämän käytäntöjen parantamiseen ohjaamalla, opastamalla tai järjestämällä uudella tavalla ja se on tutkimuksellisella asenteella toteutettu. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.) Toiminnallisen opinnäytetyön prosessi toteutuu monitoimijaisesti ja vuorovaikutuksessa. (Salonen 2013, 5–6.)

Toiminnallisella opinnäytetyöllä on yhtymäkohtia tutkimukselliseen opinnäytetyöhön. Tietoperusta, toimijat, materiaalit, aineisto ja tuotos tai tulos on määritelty. Prosessit etenevät loogisesti aihevalinnan, rajauksen, suunnitelmallisen työsken-

telyn, organisoinnin ja tuotoksen kautta arviointiin. (Salonen 2013, 5–6.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellisia menetelmiä hyödynnetään, mutta väljemmin kuin tutkimuksellisissa töissä. Niitä käytetään lähinnä tiedonhankinnan apuvälineinä opinnäytetyön tuotoksen, kuten oppaan tai tapahtuman, toteuttamiseksi. Näin esimerkiksi haastatteluaineiston analyysi ei ole niin tarkkaa ja järjestelmällistä kuin tutkimuksellisessa työssä, vaan toteutuu tyypittelemällä tai teemoittelulla keskeisen tiedon saamiseksi. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–58.) Erona tutkimukselliseen opinnäytetyöhön toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija kuvaa ja tuottaa tutkimusraportin sijaan tuotoksen, joka voi olla kirjallinen tai toiminnallinen, ja raportin prosessista. (Salonen 2013, 5–6.)

### **4.3 Opinnäytetyön prosessi ja prosessia ohjaava malli**

Opinnäytetyö kuvin tuetun seikkailuleikin kehittämiseksi on konstruktivistisen mallin mukainen. Malli yhdistää suoraviivaisesti etenevän, lineaarisen mallin ja syklisen spiraalimallin ominaisuuksia kehittämistoiminnan logiikkaan (Salonen 2013, 16). Syklisen spiraalimallin prosessissa suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin prosessit kulkevat toisiinsa kiertyen. Prosessi ei ole suoraviivainen ja voi haarautua. Tarkastelun alla olevaa toimintaa arvioidaan, analysoidaan ja muutetaan yhtäaikaaisesti ja vuorotellen. (Toikko & Rantanen 2009, 29–31, 50–51, 66–67.) Spiraalimallissa otetaan huomioon inhimilliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät lineaariselle mallille tyypillisten teknisen ja rationaalisen työtavan lisäksi. Prosessi on mukautuva, toimijoiden karttunutta tietoa hyödyntävä ja lisäävä ja asiantuntijuutta kollektiivisesti jakava. Tavoitteena on saada kunkin toimijan osaaminen parhaiten hyödynnettyä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Prosessi etenee askel kerrallaan niin, että lopullista suuntaa ei voi suunnitella prosessin alussa vaan tapahtumien kulku muuttuu ja tarkentuu prosessin kuluessa. Konstruktivistinen malli yhdistää näihin lisäksi kehittämistyön vaihteiden etenevyyden ja suunnitelmallisuuden ja tutkimuksellisen kehittämisotteen (kuvio 1). Mallissa korostuu sosiaalipedagoginen työote ja yhteisöllinen näkökulma. Reflektiota toteutetaan jokaisessa vaiheessa ja näkökulma on eteenpäin suuntautunut. (Salonen 2013, 14–16.)



Kuvio 1. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. (Salonen 2013, 20.)

Opinnäytetyössä aloitusvaiheessa ilmaistaan kehittämistarve, muotoillaan kehittämistehtävä ja linjataan alustavasti mukana olevat toimijat ja toimintaympäristö. Suunnitteluvaiheessa luodaan kirjallinen opinnäytetyön suunnitelma. Tässä vaiheessa päätetään mukana olevista henkilöistä ja toiminnan sisällöstä ja etenemisestä sekä resursseista. Tutkimus-, kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät valitaan. Yksityiskohdat tarkentuvat prosessin edetessä. (Salonen 2013, 17–19.)

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2018 aiheen etsimisellä. Lähestyin kuopiolaisia päiväkotia toiveena toteuttaa opinnäytetyö aiheesta, joka on merkittävä työyhteisölle. Aiheen löydyttyä sovittiin toimeksiantajan kanssa alustavasti suunnitelmasta, keinoista ja tavoitteista. Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen alkoi joulukuussa 2018. Samalla jatkui yhteistyö toimeksiantajan suuntaan ja toteutusvaiheen suunnittelu alkoi heidän osaltaan. Vapaaehtoiset, seikkailuleikin aloittamisesta kiinnostuneet työntekijät löytyivät ja toteutuksen muoto alkoi hahmottua. Tutkimusluvan hankinnan valmistelu alkoi.

Toteuttamisvaiheeseen kuuluvat havainnoinnin ja haastattelujen toteuttamisen, materiaalin tuottamisen ja testaamisen vaiheet. Prosessin osatekijät realisoituvat

tässä vaiheessa ja työskentelystä vastaava henkilö eli opinnäytetyön tekijä koordinoi kaikkien toimijoiden osuutta. Toteuttamiseen sisältyy tarkistusvaihe, joka toisaalta on jatkuva prosessi. Tämä on toteutuneen työn arviointia ja tarvittaessa uudelleen suuntaamista. Palautteen perusteella viimeistelty valmis tuotos sekä opinnäytetyön raportti, jotka yhdessä muodostavat toiminnallisen opinnäytetyön, esitellään tämän jälkeen. (Salonen 2013, 17–19.)

Opinnäytetyösuunnitelman hyväksymisen jälkeen keväällä 2019 kirjoitettiin toimeksiantosopimus ja haettiin tutkimuslupa. Opinnäytetyöprosessi etenee suunnitteluvaiheesta toteutusvaiheeseen. Toteutuksen tiedonkeruuseen kuuluu kuvin tuetun seikkailuleikin havainnointi lapsiryhmissä ja seikkailuleikin käyttöä aloittavien varhaiskasvattajien käsitysten ja odotusten kartoittaminen haastatteluin. Havainnoinnit ja haastattelut toteutuivat kevättalvella 2019. Teoriatiedon ja havainnoinnejin ja haastatteluin kerätyn tiedon perusteella luotiin opas ja leikkimateriaalia seikkailuleikkiä varten loppukevään 2019 aikana. Leikkimateriaalia testattiin kasvattajien toimesta lapsiryhmissä loppukeväällä 2019. Testauksen jälkeen kerätyn palautteen perusteella materiaalia muokattiin, jonka jälkeen se esitellään ja luovutetaan päiväkotien käyttöön. Toteutusvaiheen jälkeen kesällä 2019 kirjoitettiin opinnäytetyön raportti ja se esiteltiin opinnäytetyön seminaarissa alkusyksyllä 2019.

## **5 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat**

Seuraavassa kuvataan opinnäytetyön prosessissa käytettävät menetelmät. Oppaan ja materiaalin tuottamiseksi tarvitaan tietoa käyttäjien tarpeista ja toiveista. Käyttäjätieto on kehittämistyötä ohjaavaa tietoa, joka on yhdistelmä itsestään selvää ja yksilöidysti kerättyä, käyttäjiä ja käyttöä koskevaa tietoa (Hyysalo 2009, 12). Se parantaa toiminnan rakenteen ja sisällön ymmärtämistä (Hyysalo 2009, 40–42, 58) ja sitä voidaan kerätä eri menetelmin (Hyysalo 2009, 74–75, 94).

Opinnäytetyössä käytetään haastattelua ja havainnointia osallistavaan tiedontuotantoon.

## **5.1 Varhaiskasvatushenkilöstön käsitysten kartoitus**

Haastattelu on olennainen käyttäjätiedon hankintakeino. Teemahaastattelussa käytetään tutkimusaiheeseen liittyvää kysymysrunkoa. Haastatteliija kysyy tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluaineisto analysoidaan luokittelemalla, litteroimalla eli kirjoittamalla sanasta sanaan, tai listaamalla sisältö aiheiden ja pääkohtien mukaan. (Hyysalo 2009, 125–140.) Haastatteluaineisto voidaan analysoida monella tavalla, joista opinnäytetyön haastatteluaineiston käsittelyta-voiksi valitaan merkitysten tiivistäminen ja luokittelu (Hirsjärvi & Hurme 2015, 137). Seikkailuleikin käyttöä aloittavien varhaiskasvattajien käsityksiä ja odotuksia seikkailuleikistä kartoitetaan haastattelemalla heitä. Haastattelu on sopiva keino kerätä tietoa uudesta asiasta varhaiskasvatushenkilöstöltä. Haastateltavilta pyydetään kirjallinen suostumus (liite 1). Haastateltava voi kertoa vapaasti käsityksistään ja kokemuksistaan ja haastatteliija voi tehdä tarkentavia kysymyksiä. Sovittuna aikana kohtaaminen antaa varmemmin ja laajemmin tietoa kuin esimerkiksi sähköisesti täytettävä kyselylomake, jolle ei välttämättä tiivistähtisessä työssä löydy aikaa. Osallistavat haastattelut noudattavat teemahaastattelun muotoa. Keskeisiä sisältöjä (liitteet 2 ja 3) ovat käsitys seikkailuleikistä ja sen vaikutuksista lasten kielen kehitykseen ja osallisuuden kehittymiseen sekä leikkimateriaalin käyttämiseen liittyvät odotukset ja käsitykset. Haastattelujen muistiinpanoista luokitellaan keskeiset aiheet ja kehitysehdotukset, joita käytetään oppaan ja leikkimateriaalin kehittämisessä.

## 5.2 Kuvien tuetun seikkailuleikin havainnointi

Havainnointi antaa tutkijalle tietoa toiminnasta ja toimintaympäristöstä (Hyysalo 2009, 106, Toikko & Rantanen 2009, 143). Osallistuva havainnointi toteutuu tutkijan ja kohdeympäristön aktiivisessa vuorovaikutuksessa (Toikko & Rantanen 2009, 143). Tutkija pyrkii saamaan käsityksen toiminnan kokonaisuudesta. Havainnot kirjataan. Havainnoissa on oleellista pyrkiä objektiivisuuteen. Havainnoijan tulee huomioida, että kertaluonteisilla havainnointikäynneillä saatavaa tietoa ei voi turvallisesti yleistää eivätkä havainnot ole kaiken kattavia. (Hyysalo 2009, 106–108.) Tuotoksen luomista varten kerätään tietoa kuvien tuetun seikkailuleikin käytöstä havainnoimalla seikkailuleikkituokioita. Päiväkodeissa havainnoiminen edellyttää tutkimuslupaa sekä lupaa havainnoinnin kohteena olevien lasten vanhemmilta (liite 4). Havainnot ja kokemukset lapsiryhmän kanssa antavat tietoa kehittämistyötä varten ja osallistavat lapset mukaan prosessin tiedontuotantoon. Keskeisiä sisältöjä havainnoinnissa (liitteet 5 ja 6) ovat leikin kulku, leikissä tarvittava materiaali ja leikkimateriaalin käytettävyys.

## 5.3 Oppaan luominen ja leikkimateriaalin kehittäminen

Tuotesuunnittelussa on useita eri tasoja. Puhutaan käyttöliittymän yksityiskohtien suunnittelun, käyttöliittymän kokonaisuuden, toimijoiden yhteistyön, verkoston ja kommunikaatiotapojen, tuote- ja liiketoimintakonseptin luomisen sekä yleisen toiminnan tai toimialan tasoista. (Hyysalo 2009, 27–30.) Seikkailuleikkimateriaalin kehittämistyössä tavoitteena on käytettävyydeltään miellyttävä ja toimiva leikkimateriaali. Materiaalin ja muotoilun yksityiskohdat sisältyvät tälle tasolle. Leikkimateriaalin on oltava tarkoituksenmukaista varhaiskasvatustyöntekijöiden pedagogisiin tarkoituksiin. Tällä tasolla tulee miettiä muun muassa kuvien valintaa, laatua ja tekstitystä. Leikkimateriaalin ja oppaan tulee myös mahdollistaa varhaiskasvatuksen tiimin yhtenevä toiminta. Oppaan ja materiaalin tulee siis olla päiväkodille ominaiseen moniammatilliseen työskentelyyn sopivaa. Tällä tasolla huomioitavaa on mm. oppaan sisältö ja seikkailuleikkimateriaalin säilytyksen ja siir-



tämisen helppous. Tuotteistamisen tasolla huomioitavia asioita ovat mm. valmistusprosessin, hinnoittelun ja verkoston luominen sekä myyntikanavien selvittäminen. Tälle tasolle opinnäytetyössä ei mennä. Leikkimateriaalin kehittämisessä on myös varhaiskasvatuksen taso. Tuotteen on oltava linjassa varhaiskasvatuksen työntekijöiden yleiseen toimintaan työssään, Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen toteutukseen ja ajankohtaisiin varhaiskasvatuksen linjoihin Suomessa.

Opinnäytetyöprosessin alussa päiväkodeissa käytössä oleva seikkailuleikkimateriaali on lähinnä aiheeseen sopivia irtonaisia kuvia, kuvatauluja, kyniä ja piirustus pohja. Havainnointi tuo lisätietoa myös tähän asiaan. Ennakkoajatus on, että kehitettävä leikkimateriaali toteutetaan kuvakortteina, kuvatauluina ja sosiaalisina tarinoina. Tuotettavan materiaalin muoto tarkentuu prosessin edetessä ja riippuu käyttäjien toiveista ja tarpeista.

#### **5.4 Materiaalin testaus ja viimeistely**

Kohderyhmältä kerätty palaute tuotoksesta lisää opinnäytetyön objektiivisuutta. Palautetta voi pyytää esim. tuotoksen käytettävyydestä, toimivuudesta ja ilmeestä sekä siitä, kuinka kiinnostavana kohderyhmä piti tuotosta ja opinnäytetyötä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157.)

Käyttäjien tarpeiden mukaan kehitetyn oppaan ja materiaalin testaus toteutetaan kahdessa-neljässä pienryhmässä. Osallistujat olivat vapaaehtoisia seikkailuleikistä kiinnostuneita työntekijöitä lapsiryhmänsä kanssa. Testauksen jälkeen kerättiin suullista palautetta. Teorian ja osallistuvan havainnoinnin kautta saadun tiedon ja palautteen perusteella muokkasin päiväkotien käyttöön tulevaa opasta ja materiaalia. Materiaalin esittely toteutui työyhteisössä opastuskertojen jälkeen.

## 5.5 Arviointi opinnäytetyön prosessissa

Opinnäytetyön prosessin arviointi on osa oppimisprosessia. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan tutkivalla asenteella ja arviointiin kuuluu kriittisyys. Prosessin kulkua ei voi päättää alussa, vaan prosessin edetessä asioita joutuu toteuttamaan eri tavalla kuin on alun perin suunniteltu. Tehtäviä valintoja ja niiden perusteita tulee tarkastella valitun viitekehäyksen sisällä. Arvioitaessa reflektoidaan toteutuksessa muutettuja kohtia, muutosten syitä sekä sitä, kuinka muutokset vaikuttivat lopputulokseen suhteessa tavoitteisiin. Arvioinnin kohteena ovat myös toteutustapa, yhteistyö ja tuotos. Arviointia tekevät kaikki prosessiin osallistuneet toimijat. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 155–159.) Arviointivaihe opinnäytetyöprosessissa ei ole erotettavissa omaksi osakseen, vaan arviointia toteutetaan jokaisessa vaiheessa. Arviointimenetelminä ovat itsereflektio, reflektiivinen keskustelu, kriittinen tarkastelu ja suullinen palaute.

Kriittinen tarkastelu on pohdintaa, jonka avulla voi ymmärtää toiminnan taustaoletuksia, jotka asettavat rajoituksia. Ymmärtämällä rajoitusten rakentumista voidaan löytää uusia keinoja, ajatustapoja ja käytäntöjä asiakkaiden eduksi. Tarkastelemalla kriittisesti mahdollistetaan toiminnan muutos yksilötasolla. (Fook 2004, 5.) Tällaisen tarkastelun edellytyksenä on kyky reflektoida. Reflektio voidaan määritellä tavaksi tutkia omia käytäntöjä tai kokemuksia. (Fook 2004, 6–8; Karvinen-Niinikoski 2004, 12–13.) Reflektio liittyy oppimisprosessiin, jossa pyritään työn ja toiminnan kehittämiseen, eli työntekijä reflektoi kokemuksiaan ja toimintaansa oppiakseen uuden toimintamallin tai tavan ymmärtää jonkin asian. Reflektointiin liittyy ajattelun lisäksi kokemuksesta oppiminen ja oivallus siitä, että voi toimia uudella tavalla. (Karvinen-Niinikoski 2004, 12–13.)

Prosessin ja tuotoksen arviointiin osallistuvat kaikki osapuolet, opinnäytetyön tekijän lisäksi ammattikorkeakoulun puolesta ohjaaja ja vertaisarvioijina opinnäytetyötään tekevät opiskelijat sekä toimeksiantajan puolesta työyhteisön toimijat. Varhaiskasvatuksen ja opiskelijan välinen arviointi toteutuu puhelimitse, sähköpostitse ja välikokouksin. Itsereflektion tärkeä väline on opinnäytetyön päiväkirja.

Oppimispäiväkirja on henkilökohtainen työväline oppimisprosessin reflektointiin (Tynjälä 1999, 179).

## **6 Opinnäytetyön toteutus**

### **6.1 Toimintaympäristö ja kohderyhmä**

Opinnäytetyön toimeksi antaneiden kahden päiväkodin tavoitteena on kehittää kuvin tuettua seikkailuleikkiä. Alueen varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on käytössä kehittämänsä kuvin tuettu seikkailuleikki, jota käytetään pienryhmissä tukemaan lähinnä lapsen kielellistä kehitystä. Lasten leikkitaitojen tukeminen ja henkilöstön ohjaustaitojen kehittäminen ovat nousseet työyhteisössä ajankohtaisiksi tarpeiksi. Seikkailuleikkiä kehittämällä vastataan näihin työn käytäntöjen kehittämiskohtiin. Kuvien tuetussa seikkailuleikissä yhdistyvät yhteisöllinen tuen menetelmä ja leikin kautta oppiminen. Nämä tukevat lasten leikkitaitojen ja osallisuuden kehittymistä. Työyhteisön toiveena on, että materiaalia saataisiin lisää ja menetelmä saataisiin käyttöön laajemmin. (Piippo 2018.)

Halukkaita seikkailuleikin ohjaajia haettiin ja samalla kytkettiin opinnäytetyö leikin kehittämiseen sen käyttöönoton edistämiseksi. Vuoden 2018 loppupuolella aloittamisesta kiinnostuneita ohjaajia oli muutamia kummassakin päiväkodissa. Huh-tikuussa 2019 seikkailuleikkiä ohjasi toisesta päiväkodista kaksi lastenhoitajaa. Lisäksi erityisopettaja ohjasi leikkiä päiväkodeissa ja esikouluryhmissä. Leikki-materiaalia oli näillä kolmella ohjaajalla erilaisina yhdistelminä.

## 6.2 Opinnäytetyön tiedonkeruu

Ennen päiväkodeissa työskentelyn aloitusta tiedonkeruuta varten haettiin tutkimuslupa Kuopion kaupungilta. Tutkimuslupa haettiin sähköisesti maaliskuussa 2019 ja lupa annettiin maaliskuun aikana. Haastateltaville ja lasten vanhemmille havainnoiteja varten luotiin suostumuslomakkeet (liitteet 1 ja 4) sekä tiedonkeruuta varten luotiin havainnointi- ja haastattelulomakkeet (liitteet 3 ja 6). Seuraavaksi vuorossa oli aikatauluista sopiminen päiväkodeissa toimeksiantajan kanssa. Sopivat havainnointitilanteet järjestyivät huhtikuun puoliväliin ja samalle viikolle sovittiin myös ensimmäiset haastattelut. Kolmaskin haastattelu sovittiin huhtikuulle.

Opinnäytetyön tiedonkeruu toteutettiin kahdessa päiväkodissa 3-5-vuotiaiden ryhmissä. Osallistuminen tutkimukseen perustui vapaaehtoisuuteen. Havainnoitavat lapsiryhmät löytyivät toisesta päiväkodista ja seikkailuleikin ohjaamisen aloittaneet kasvattajat toisesta päiväkodista. Koska opinnäytetyö ja päiväkotien ohjaustoiminta etenivät eri tahtiin, haastatteluvaiheessa kasvattajat olivat jo ohjanneet kuvin tuettua seikkailuleikkiä lapsiryhmissä. Haastatteluissa kerättiin siis ennakkokäsitysten sijasta tietoa heidän käsityksistään aloittaneen ohjaajan näkökulmasta.

### 6.2.1 Kasvattajien haastattelut

Haastatteluihin osallistuivat kuvin tuetun seikkailuleikin ohjaamisen aloittaneet kaksi lastenhoitajaa sekä niitä jo aiemmin pitänyt varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Haastattelut toteutuivat pääsiäisviikolla. Toinen lastenhoitajista sai haastattelulomakkeen (liite 3) etukäteen sähköpostitse, jotta pystyi tutustumaan kysymysten aihepiiriin. Hän oli tulostanut sen ja vastannut kysymyksiin jo jonkin verran kirjallisesti. Toisen lastenhoitajan haastattelun ajankohta muuttui nopealla aikataululla eikä hän ollut nähnyt haastattelurunkoa etukäteen. Erityisopettajan

haastattelu toteutui samoina päivinä kuin havainnoinnit ja vastauksiin tuli lisättävää kumpanakin havainnointipäivänä. Hän oli nähnyt haastattelurungon etukäteen. Haastattelujen jälkeen aineisto on purettu ja analysoitu merkityksiä tiivistäen ja luokitellen. Seuraavassa haastattelujen tulokset esitellään haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä.

Kysyttäessä, mitä kuvin tuettu seikkailuleikki on, haastatellut kuvasivat sitä lapsen leikin tukemiseksi kuvien avulla. Leikissä lapsi valitsee, minne leikki johdattaa ja millä kulkuneuvolla sinne matkustetaan. Kuvin tuettu seikkailuleikki muuntuu ja vaihtelee lapsien mukaan. Haastatellut olivat pitäneet kuvin tuetun seikkailuleikin ohjaamista helposti järjestettävänä ja aloitettavana, merkityksellisenä ja antoisana sekä itselleen, osallistuneille lapsille että lapsiryhmille.

Kysyttäessä kuvin tuetun seikkailuleikin mahdollisia etuja, sen toivottiin tukevan lasten leikkitaitojen ja mielikuvituksen kehittymistä, kaveritaitoja, rohkaistumista ja heittäytymiskykyä, itsenäisempää osallisuutta ryhmän toiminnassa, puheen, kielen ja ilmaisun kehittymistä ja kykyä tehdä valintoja. Leikkitaidoissa korostettiin juonellisen leikin, mielikuvituksen ja leikkiin heittäytymisen taitojen kehitystä ja toivottiin leikin auttavan siinä, että lapsen leikki muuttuisi juoksentelusta enemmän yhteiseksi ilon aiheeksi ja että lapset voisivat rentoutua ja osallistua leikkiin ajattelematta, että aikuinen tarkkailee. Seikkailuleikin käytöllä kasvattaja pyrki vaikuttamaan myös siihen, että lapsi saisi kokemusta sellaisten kavereiden kanssa leikkimisestä, joita hän ei itse arkipäivässään valitsisi leikkikaveriksi.

Kuvin tuetun seikkailuleikin vaikutuksia lasten osallisuuteen ja kielen kehitykseen arvioitaessa kaikki seikkailuleikin ohjaajat raportoivat lasten kerronnan vahvistuneen. Puheen, eleiden ja kuvien käytön vahvistuminen lisäsi lasten osallisuutta ryhmässä. Leikillä oli vaikutusta myös jakamisen ja vuoron odottamisen taitoihin sekä keskinäiseen reiluuteen, koska jokaisen leikkivalinnat olivat samanarvoisia. Leikki tuotti yhteistä iloa kaikille osallistujille.

Kuvin tuetun seikkailuleikin ohjaamiseen tarvitaan haastateltujen mukaan rauhallinen tila ja riittävästi aikaa. Leikkiin tarvitaan kuvat kulkuneuvoista ja matkakohteista sekä toimintoihin liittyviä kuvia. Leikissä saisi mielellään olla myös muita leluja ja piirtämisen mahdollisuutta pidettiin tärkeänä. Leikkiin osallistujien tasa-vertaisuutta pidettiin tärkeänä ja aikuisen rooli tämän turvaamisessa oli merkittävä. Ohjaajan tulee osata havainnoida herkällä silmällä, joustaa ja antaa tilaa lasten toiminnalle, mutta ennen kaikkea olla itse innostunut leikistä ja osata heittäytyä mukaan leikkiin. Seikkailuleikin haasteiksi mainittiin lapsen kehittymätön mielikuvitus, heikot leikkitaidot ja haluttomuus heittäytyä. Toisaalta myös edistyneemmät leikkitaidot yhdellä lapsella ryhmässä koettiin haasteeksi. Aikuisen ohjaajuuden merkitys korostui haasteellisissa tilanteissa.

Leikin kehittämismahdollisuuksia kysyttäessä kuvin tuettua seikkailuleikkiä pidettiin joustavana ja mukautuvana menetelmänä. Jokainen ohjaaja oli mukauttanut sitä eri tilanteissa lasten toiveiden ja tarpeiden mukaan. Loppuun liitetty osallistava arviointi nousi esiin joissakin haastatteluissa. Leikkivälineiden luova käyttö oli keskeistä kaikilla haastatelluilla. Myös leikkiympäristön muokkaaminen ja leikin liikkuminen eri tiloissa sopii leikin luonteeseen hyvin.

Viimeinen kysymys koski kehitettävän leikkimateriaalin ja oppaan ominaisuuksia. Kehitettävän oppaan toivottiin olevan lyhyt ja selkeä, koska menetelmää pidettiin helppona omaksua ja ottaa käyttöön. Leikki muovautuu lasten mukaan, joten oppaan on oltava keskeisiin asioihin ohjaava. Materiaalina toimisi parhaiten aloituspaketti laminoituja kuvia, jotka olisi pakattu niin, että niiden käyttö ja siirtäminen olisi helppoa. Ohjauskuvat leikin vaiheista (suunnittelu, leikkiminen ja leikin siivoaminen) ovat keskeisiä. Lisämateriaaliksi toivottiin matkakohteiden ja kulkuneuvojen lisäksi kuvia erilaisista leikin tarvikkeista. Sosiaaliset tarinat esimerkiksi lentokoneessa toimimisesta ja eri rooleista siellä kuulostivat hyväksyttäviltä.

### 6.2.2 Kuvien tuetun seikkailuleikin havainnointi lapsiryhmissä

Kolmessa lapsiryhmässä toteutetut havainnoinnit tapahtuivat samassa päiväkodissa. Ennen havainnointia päiväkodilla pyydettiin osallistuvien lasten vanhemmilta kirjallinen lupa (liite 4). Leikkiä ohjasi menetelmää aiemminkin ohjannut varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Havainnot kirjattiin ylös tarkoitusta varten luodulle havainnointilomakkeelle (liite 6). Havainnointi toteutui osallistuvana havainnointina. Minulla oli kynä ja havainnointilomake mukana leikissä ja kirjasin havaintojani osallistumisen aikana ja välittömästi sen jälkeen. Havainnointilomakkeet tulivat myös osaksi leikkiä ja niihin piirrettiin mm. tarkentavia kuvia leikeistä.

Kuvien tuettu seikkailuleikki on pienen pienryhmän toimintaa. Seikkailuleikin pienryhmissä oli kahdesta kolmeen 3-5-vuotiasta lasta kerrallaan. Osa lapsista oli aiemmin osallistunut seikkailuleikkiin, osa oli ensimmäistä kertaa mukana. Leikin kesto oli keskimäärin tunnin. Lasten toiveet vaikuttivat sisällön lisäksi leikin pituuteen.

Kuvien tuetun seikkailuleikin aloituksessa katsotaan yhdessä leikin vaiheet, jotka ovat suunnittelu, leikki ja leikin siivoaminen, sekä suunnitellaan leikki. Jokainen lapsi saa valita haluamansa kulkuneuvon ja matkakohteen ja siirtää niiden kuvat yhteiseen karttaan. Leikin järjestys sovitaan yhdessä.

Toimintavaiheessa lähdetään leikkimään yhteisen suunnitelman mukaan. Leikkiympäristöä ja lähellä olevia tarvikkeita käytetään hyödyksi kulkuneuvojen ja matkakohteen luomiseksi. Leikki etenee kartan mukaan sovitussa järjestyksessä, mutta muutoksille ja poikkeamille on tilaa, jos sellaisesta yhteisesti päätetään. Jos vuoristoradassa syttyykin tulipalo, voidaan leikkiä palokuntaa, ennen kuin jatketaan.

Lopetusvaihe sisältää piirtämistä tai muuta toimintaa, joka auttaa rauhoittumaan ennen leikin loppua. Käytetyt leikkitarvikkeet siivotaan yhdessä paikoilleen. Lopetusvaiheeseen sisältyy arviointi leikistä. Lapset voivat kertoa, mitä pitivät ja mikä tekeminen oli mieleisintä.

### 6.2.3 Tulokset havainnoinnista

Havainnointien perusteella keskeisiä asioita kuvin tuetussa seikkailuleikissä ovat aikuisen innostus ja valmius eläytyä ja heittäytyä leikkiin. Aikuisen tehtävänä on muokata leikkiympäristöä muun muassa siirtämällä kalusteita ja ideoida lasten mukana. Aikuinen myös sovittelee lasten välillä jakaen vuoroja ja ohjaa leikin etenemistä. Aikuinen asettaa aikataulun ja ilmoittaa ajan etenemisestä ja leikin vaihdoista. Hän voi sanoa vaikka ”nyt meidän lento on lähdössä, meidän pitää joutua sinne lentokentälle” tai ”eiköhän lähdetä sinne rullaluistelemaan, tulkaa kaikki, täältä saatte luistimet” huolehtiessaan, että jokaisen lapsen valinnat ehditään leikkiä käytettävissä olevassa ajassa. Aikuinen tarjoaa pitkin leikkiä tapahtumakulkua, joihin lapset voivat tarttua ja suunnata leikkiä uuteen suuntaan. Kuvin tuetussa seikkailuleikissä aikuinen sanoittaa lapsen tekemistä ja kertomista ja kannustaa häntä kertomaan lisää. Aikuinen tukee lasta tekemään valintoja, odottamaan vuoroaan ja leikkimään yhdessä toisten kanssa. Aikuisen tuki on tarpeen myös tilanteessa, jossa leikki ei kanna lasta loppuun asti, esimerkiksi jos oma tärkeä valinta on jo leikitty ja on seuraavien valintojen leikkimisen vuoro.

Havainnointien perusteella lasten on helppoa ja heillä on tilaa kertoa leikissä heille merkityksellisistä asioista, kuten perheistä, omista taidoista ja toiveista sekä pelottavista asioista: ”Tiiätkö mitä?”, he sanoivat. Lapset innostuivat leikkiin ja pystyivät puhumaan keskenään tehdäkseen yhteisiä valintoja. Leikkiin kuului paljon keskustelua ja se kulki leikin rooleissa: ”Hei kattokaa”, he tekivät omia ideoitaan näkyviksi toisille. Toisaalta leikki oli sopuisaa, mutta joillakin lapsilla kovasti innostuminen saattoi purkautua fyysisesti toisia kohtaan joko halein tai kovemmin ottein. Tämän perusteella aikuisen kyky kuunnella ja tukea lasten yhteistoimintaa



on tärkeää. Leikkitalanteissa oli tavallista, että matkaan tuli mutkia eikä voitukaan edetä suunnitelman mukaan. Lentokone ei kulkenutkaan enää tänään, rosvo tuli viemään rahat kesken kaiken tai metsästä löytyi hirviö. Lapset ratkoivat ongelmia yhdessä innostuneesti.

Havainnoinneista nousi esille leikin tasa-arvoisuus. Aikuinen ja lapset leikkivät yhdessä, leikki elää eikä mene aikuisen ajatusten mukaan, vaan suunta muuttuu yhteisten päätösten perusteella. Ohjaaja varmistaa, että tasa-arvo säilyy. Lapset ideoivat välineitä ja hakivat niitä toisesta huoneestakin. Lasten innostuessa äänenkäyttö ja riehaantuminen oli sallittua. ”Älä huutaa”, saattoi joku sanoa välillä toiselle. Leikissä näkyi yhteistä iloa, huumoria ja naurua ja anteeksipyyntökin sujuivat helposti, jotta leikki pääsisi etenemään. Aikataulu jousti lasten toiveiden mukaan ja lopetusvaiheessa piirtäminen sai jatkua lasten toiveesta, kun hyvä juttu oli kesken.

Kuvien käyttö oli luontevasti mukana koko leikin ajan. Leikkivaiheiden ohjauskuvat olivat merkityksellisiä lapsille. He käyttivät leikkikuvia monipuolisesti ja poliisiauton kuvalla saattoi jahdata rosvoa, kun muuta poliisiautoa ei äkkiä ollut saatavilla. Leikissä oli tärkeää hakea kuvavalikoimasta lentoliput tai liput huvipuistoon ja käyttää rahaa jäätelökioskissa tai kampaajalla. Kuvien kautta tuli käsitellyä mm. vuodenaikoja ja värejä, koska lippujen kuvat ja setelien värit tähän innostivat. Kuvien lisäksi käytettiin paljon piirtämistä, jos kaikkeen ei ollut valmiita kuvia. Myös lapset halusivat piirtää ja he saattoivat ottaa omiin piirroksiinsa mallia ohjauskuvista. Osa lapsista halusi käyttää kuvia yhteisestä pinosta, osa halusi kuljettaa omaa alustaa, johon oli kiinnitetty rahaa, matkalippuja ja ruokaa.

Kuvin tuettuun seikkailuleikkiin keskeistä materiaalia ovat leikinhjauskuvat suunnittelusta, leikistä ja leikin siivoamisesta. Lisäksi tarvitaan yhteinen kartta alustaksi lasten valitsemille kulkuneuvoille ja kohteille. Kartan koko on A3 ja sen tulisi olla kestävä. Kartta kulkee leikissä mukana. Kuvat näyttivät pysyvän hyvin paikoillaan tarrakiinnityksellä. Leikkikuvia tarvitaan lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan. Matkakohteita ja kulkuneuvoja oli A4-ärkeilla noin kaksikymmentä

kumpiakin. Tämän lisäksi oli kioski- ja ravintola-aiheisia kuvia, rahoja omilla alustoillaan ja vuodenaikakortit, joita käytettiin monipuolisesti matkalippuina, pankkikortteina ja huvipuiston pääsylippuina. Osa lapsista laittoi rahoja myös oikeisiin lompakoihin ja laukkuihin, ja laminoidut kuvat kestivät tämän hyvin. Lisäksi käytössä oli piirustusarkkeja ja pyyhittäviä tusseja.

Materiaalin kehittämisessä on olennaista kuunnella käyttäjien tarpeita. Havainnoinnin perusteella näytti siltä, että kartan kestävyyttä olisi hyvä parantaa, samoin muiden kuvakorttien alustat voisivat olla tukevampia, jotta olisivat helpommin käytettäviä. Jokaiselle osallistujalle olisi hyvä olla oma ”kukkaro”, alusta omia kortteja varten. Kuvakorttien on oltava selkeitä. Esimerkiksi lentokentän ja lentokoneen eron on oltava nähtävissä. Koska kuvakortteja ei ole rajattoman laajaa valikoimaa tulostettuna, piirtämisen mahdollisuus korostuu ja jokaisella olisi hyvä olla oma tukeva piirustusarkki.

## **7 Tuotoksena opas ja leikkimateriaalia kuvin tuetun seikkailuleikin ohjaamiseen**

Toimeksiantajan tavoitteena opinnäytetyölle oli saada kuvin tuetun seikkailuleikin käytön laajentamista varten kehitettyä leikkimateriaalia ja opas leikin käyttöä aloittaville kasvattajille. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi teorian ja tiedonkeruun pohjalta opas ja leikkimateriaalia tarinataulujen, kuvakorttien ja karttojen muodossa. Tässä luvussa kuvataan tuotoksen kehittämisprosessia.

## 7.1 Leikkimateriaalin ja oppaan kehittäminen

Alustavat hahmotelmat opinnäytetyön tuotoksesta muodostuivat jo ensimmäisten keskustelujen jälkeen ja samalla kehitettävän materiaalin muoto alkoi hahmottua alustavasti. Aluksi mietinnässä oli myös nykyiseen digiaikaan ja mediakasvatukseen liitettävä toteutus. Harkittiin, voisiko leikkimateriaaliin kuulua tablettityyppinen konsoli kullekin osallistujalle, johon käytettävät kuvat kiinnitettäisiin. Myös täysin digitaalista toteutusta harkittiin. Seikkailuleikissä käytetään jo nyt älypuhelimia kuvien ja piirtämisen lisäksi toiminnan tukena. Digitaalisen ja konkreettisen kuvakorttitoteutuksen hyötyjä ja haittoja ja sitä, mikä olisi käytännöllistä lasten ja aikuisten kannalta, pohdittiin keskusteluissa toimeksiantajan kanssa. Ryhmissä ei vielä tällä hetkellä ole välttämättä mitään medialaitteita, joten kuvakorttitoteutus on käytännöllisempi. Lopulta toteutuksen muodon määritti kuitenkin eniten se, että tarvittava tietotaito sovelluksen kehittämiseksi osallistujilta puuttuu eikä aikalautu mahdollista uuden kumppanin etsimistä esimerkiksi opinnäytetyötä suunnittelevista opiskelijoista. Digitaalinen sovellus on kehittämiskelpoinen ajatus, jos sen toteuttamiselle löytyy toimeksiantajalta myöhemmin resursseja.

Kun digitaalinen toteutus tuli hylätyksi, leikkimateriaalin materiaaleiksi alkoivat muotoutua paperi ja pahvi laminoituna sekä mahdollisesti vaneri tai kuitulevy. Alussa myös pelillistäminen oli yksi vaihtoehto ja saatavilla olevia lautapelivalmistajia, jotka voisivat toteuttaa lautapelin asiakkaan toiveista, ja painotalojen tarjoamia mahdollisuuksia kartoitettiin alustavasti. Teollinen toteuttaminen vaatisi kuitenkin selkeästi enemmän rahoitusta. Tähän jää jatkokehittämisen varaa.

Tiedonkeruun pohjalta nousi paljon toiveita uudesta materiaalista. Opinnäytetyötä varten valittiin osa ja osa jää päiväkotien tulostettavaksi tai hankittavaksi. Osa toivotuista välineistä, kuten lompakot, saattavat jo löytyäkin päiväkodeilta, mutta niitä ei ollut vielä yhdistetty kuvin tuettuun seikkailuleikkiin. Kasvattajat jäivät itse miettimään parasta säilytysratkaisua leikkimateriaalille. Olin tehnyt paljon

alustavia suunnitelmia ja niiden pohjalta käydyt keskustelut antoivat ideoita leikkimateriaalin toimivuudelle myös muiden kuin opinnäytetyössä esitettyjen materiaalien kohdalla.

## 7.2 Tarinakuvat ja niihin liittyvät kuvat

Havainnointien ja haastattelujen pohjalta nousi aiheideoita sosiaalisia tarinoita varten. Sosiaalisissa tarinoissa kuvataan, mitä tilanteessa tapahtuu ja kuinka niissä toimitaan. Aitoa tilannetta tehdään tutummaksi ja turvallisemmaksi minämuotoisen kuvatarinan kautta. Sosiaalista tarinaa voidaan käyttää muistin, keskittymisen, hahmottamisen ja kommunikoinnin apuvälineenä, jonka avulla voidaan hälventää epävarmuutta ja levottomuutta. (Honkalampi-säätiö 2019.) Juonellisuuden ja tarinan yhdessä lukemisen sijaan nopeatempoisessa leikissä on tärkeämpää, että kuva tarjoaa ideoita leikkiin ja ruokkii lasten mielikuvitusta. Kuvia ja aiheita käsitellessä sosiaalinen tarina osoittautui huomattavasti toteutettavaksi varhaiskasvatusikäisillä kuin tarinakuvat. Tarinakuvat ovat kuvatauluja, joissa on aihepiiriin liittyviä kuvia, toimintoja ja rooleja. Ne kuvaavat tapahtuman tai tilanteen sisältöä ja siihen tarvittavia tekijöitä.

Toteutukseen päätyi viisi aiheideaa. Tarinakuvien aiheina ovat uimahalli, huvipuisto, retkeily, lentokenttä ja jäätelökioski. Tarinakuvat toteutuivat Papunetin kuvia yhdistelemällä ja muokkaamalla. Muokkaukset toteutettiin Adobe PhotoShop-kuvankäsittelyohjelmalla. Alkuperäisten kuvien väreistä on osaksi muutettu sekä kuvia rajattu ja yhdistelty aihealueittain. Tarinakuvissa esiintyvät kuvat on kopioitu myös erillisille arkeille, jotta ne voidaan tulostaa yksittäisiksi kuvakortteiksi esimerkiksi matkakohteiksi, kulkuneuvoiksi tai kioskin myyntiartikkeleiksi leikkiin. Valitut kuvat kattavat sellaisia yksityiskohtia, joita alkuperäisestä leikkimateriaalista puuttui. Kuviin ei ole lisätty tekstiä, jolloin sama kuva voi palvella monessa tarkoituksessa leikkiin osallistujien mielikuvituksen mukaan.

### **7.3 Kuvien tuetun seikkailuleikin opas**

Opas tukee kuvien tuetun seikkailuleikin ohjaajaa aloittamaan leikin ja heittäytymään siihen lasten mukana. Kuvien tuettu seikkailuleikki muuntuu jokaisella kerralla, joten mitään sitovaa ja pysyvää, yksityiskohtaista ohjetta siihen ei voi antaa. Oppaan tulisi olla suuntaviivat antava ja leikin ohjaamisen aloittamiseen rohkaiseva ja innostava. Haastattelujen perusteella lyhyt ja selkeä opas on riittävä, koska menetelmä on niin helppo ja selkeä aloittaa. Tarvittavan aloitusmateriaalin sisältö tulisi näkyä ohjeesta.

Opas (liite 7) on luotu havainnointien ja haastattelujen perusteella tehtyjen havaintojen sekä toimeksiantajan kanssa käydyissä keskusteluissa nousseiden seikkojen perusteella muodostetusta käsityksestä, mitä kuvien tuettu seikkailuleikki on ja mitä sen ohjaamiseen tarvitaan. Opas on luotu tekstinkäsittelyohjelmalla kerran taitetun A4-arkin muotoon ja siinä on hyödynnetty aiheeseen liittyviä kuvia Papunetistä. Opas on lyhyt, mutta pyrkii olemaan selkeä ja kattava.

### **7.4 Kuvien tuettavan seikkailuleikin kartat**

Kartta on keskeinen väline kuvien tuetun seikkailuleikin yhteisessä suunnittelussa ja leikin kulun hahmottamisessa. Kartan tulee kestää leikin rasitukset, kun lapset kuljettavat sitä mukanaan toiminnoissa. Kun kartta on piirrettävä ja pyyhittävä, sitä on helppo mukauttaa ryhmien tarpeisiin.

Kestävät ja selkeät kartat olivat työyhteisön toiveena. Laadin kolme A3-kokoista laminoitavaa karttaa (liite 8), joihin vapaamuotoisen, mutta selkeästi erottuvan kulkureitin lisäksi kuvitin seikkailun ympäristöä. Kuvissa, joita voi tulkita monella tavalla, näkyy mm. vuoria, taloja ja puita. Laminoituja karttoja lapset voivat värittää itse ja piirtää niihin haluamiaan yksityiskohtia juuri omaa seikkailuaan varten. Kartat ovat yksivärisiä ja niissä on vapaata tilaa kohde- ja matkaneuvokuville

sekä lasten lisäyksille. Kartat on toteutettu eri levyisillä mustekynillä sinisellä musteella valkoiselle, tukevalle piirustuspaperille.

## 7.5 Palaute materiaalista

Oppaan kehittämisessä on alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen kerätty palautetta varhaiskasvatushenkilöstöltä toimeksiantajan päiväkotien ulkopuolelta. Neljä kasvattajaa toimeksiantajan lisäksi kommentoivat oppaan ymmärrettävyyttä ja ulkoasua sekä käsitystään omasta valmiudestaan lähteä ohjaamaan kuvin tuettua seikkailuleikkiä vain opasvihkosen perusteella. Palautteen perusteella kannesta siirrettiin tekstiä sisäsivuille ja sisäsivujen paikkoja vaihdettiin keskenään. Kasvattajat pitivät opasta selkeänä ja kokivat, että se antaa valmiudet ohjata leikkiä, jos tarvittava materiaali on saatavilla.

Kuvien tuettua seikkailuleikkiä ohjanneet kasvattajat käyttivät uutta materiaalia leikkituokioissa loppukevään 2019 aikana ja antoivat suullista palautetta siitä. Materiaalin värillisyys ja tarpeeksi isot kuvat koettiin hyvänä asiana. Tarinakuvista pidettiin ja niiden aiheet olivat olleet lasten mielestä kiinnostavia. Lapset olivat pitäneet myös kartoista ja innostuneet itse käyttämään niitä ja siirtämään osan leikistä kartalle mm. piirtämällä ja tarrapohjaisia kuvia kartalla siirtämällä. Palautteen mukaan kasvattajat aikovat jatkaa kuvien tuetun seikkailuleikin ohjaamista jatkossa. Leikkimateriaali hyväksyttiin ja se jäi suoraan päiväkotien käyttöön. Korjattu opas toimitetaan toimeksiantajalle, jotta hän voi ohjata mukana olevien päiväkotien kasvattajia aloittamaan kuvien tuetun seikkailuleikin ohjaamista syksystä 2019 alkaen.

## 8 Pohdinta

### 8.1 Johtopäätökset

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lasten osallisuuden lisääminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016,16). Ammattitaitoinen kasvattaja tunnistaa lasten yksilölliset tuen tarpeet ja toteuttaa pedagogista tukea osana arjen toimintoja (Kronqvist 2017, 8–9). Osallisuuden toteuttaminen tarkoittaa lasten mielenkiinnon kohteiden huomioimista ja lasten mukana oloa ideoinnissa, suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa (Opetushallitus 2019b). Leikki on lapsen luontaista toimintaa, jossa oppimista tapahtuu (Holkeri-Rinkinen 2009, 219–220). Tätä taustaa vasten kuvin tuettu seikkailuleikki on tuen menetelmä, joka on varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja arvojen mukaista toimintaa. Siinä on käytössä monta kielen oppimista tukevaa keinoa. Toiminta tapahtuu pienryhmissä, vuorovaikutustilanteet ovat vaihtelevia, kasvattaja on mukana tasavertaisena ja kommunikaation tueksi käytetään kuvaohjausta (Kivijärvi 2017, 251–253). Kuvien käyttö vahvistaa lasten kerrontaa ja eläytymistä, etenkin kun kuvilla saattaa ilmaista jotain tuttua, joka ei ole nähtävillä ja jolle ei ole sanoja. Kuvien tuetulla seikkailuleikillä voi tukea lasten osallisuuden kehittämistä kielellisen kehityksen, leikkitaitojen ja sosiaalisten taitojen tukemisen kautta. Lyhyellä ajanjaksolla toteutettuna kasvattajat kokivat lasten kielellisen kehityksen ja osallisuuden parantuneen.

Aikuisen osallistumisella ja innostumisella on suuri merkitys seikkailuleikissä. Aikuisen tukea jokaisen osallisuutta ja toimii tasavertaisena leikissä huolehtien kuitenkin leikin etenemisestä ja osallistujien tasavertaisuudesta. Leikissä lapset saavat tilaa kertoa myös omista merkityksellisistä asioistaan. Vuorovaikutus tapahtuu pienryhmäleikissä moneen suuntaan. Kuten Rainion (2010) tutkimuksessa, kuvien tuetussa seikkailuleikissä havainnointien perusteella osallistujat pystyivät muuttamaan ryhmän sisäisiä suhteita ja toimimaan aloitteellisina ja rakentamaan leikkiä yhdessä. Haastateltujen kokemus oli, että lasten toimijuus vahvistui. Koko

prosessin ajan minussa vahvistui käsitys leikin merkityksestä ja luontevuudesta lasten osallisuuden vahvistajana.

Kuten Jäntin ja Tynin (2014) opinnäytetyössä, tässäkin tapauksessa leikkipedagoginen menetelmä koettiin helppokäyttöiseksi. Kuvin tuetussa seikkailuleikissä toteutuvat myös kaikki lasten nimeämät tekijät, joita Miettinen, Nissinen ja Selkänen (2014) olivat saaneet tuloksiksi arjen sosiaalisen osallisuuden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Lapsilla on mahdollisuus päättää leikeistä, leluista ja leikkirooleista, suhtautumisestaan aikuisiin ja toisiin lapsiin ja heillä on mahdollisuus kertoa huolistaan.

Tavoitteena opinnäytetyössä oli kehittää yhteisöllistä kielen kehityksen menetelmää yhteisöllisesti. Opinnäytetyössä on osallistettu lapsia ja kasvattajia ja tuotettu materiaali ollaan ottamassa laajemmin käyttöön toimeksi antaneissa päiväkodeissa. Uusi materiaali on innostanut laajentamaan kuvin tuettua seikkailuleikkiä ja antanut tilaa lasten ideoille. Ohjaamisen aloittaneet kasvattajat ovat pitäneet menetelmää hyödyllisenä ja helppokäyttöisenä ja aikovat jatkaa sen käyttöä. Opinnäytetyöprosessi on tukenut leikkimenetelmän kehittämistä myös toimeksi antaneissa päiväkodeissa.

## **8.2 Pohdintaa opinnäytetyön prosessista**

Toimeksiantajan kanssa käydyissä keskusteluissa, havainnoinneissa ja haastatteluissa minun onnistui rakentaa käsitys siitä, mitä kuvin tuettu seikkailuleikki on, mitä sen ohjaamiseen tarvitaan ja mikä sen nykyinen tilanne toimeksi antaneissa päiväkodeissa on. Sen lasten osallisuutta vahvistavat vaikutukset tulivat ilmeiseksi kasvattajien kertoman perusteella. Oma kokemus havainnoinneista oli, että kuvin tuettu seikkailuleikki on menetelmä, jota haluan toteuttaa omassa työssäni. Olen ollut alusta asti innoissani aiheesta. Tiedonkeruuvaiheessa tunne vahvistui. Leikkitalanteet olivat innostavia, lasten heittäytyminen leikkiin oli poikkeuksellisen



syvää ja yhteisleikki onnistui, vaikka lapset eivät olisi aiemmin leikkineetkään yhdessä. Aikuisen ja lasten tasavertainen yhteisleikki antaa jokaiselle osapuolelle positiivisia kokemuksia. Leikin ohjaaminen on mielestäni yksinkertaista ottaa haltuun, jos jo muutenkin toteuttaa sensitiivistä, lapsikeskeistä varhaiskasvatusta. Aikuisen on pystyttävä heittäytymään ja jättämään ylenmääräinen kontrollintarve pois leikki-tilanteesta. Haastatellut olivat samoin innostuneita leikin mahdollisuuksista ja valmiita kehittämään sitä lisää.

Leikkimateriaalin kehittämisprosessi tarjosi myös toimeksiantajalle mahdollisuuden syventää ja rakentaa käsitystään kuvin tuetusta seikkailuleikistä, jota joutui perustelemaan opinnäytetyön tekijälle sekä ohjaamista aloittaneille kasvattajille. Toimeksiantajan kanssa käydyissä keskusteluissa visioitiin kuvin tuetun seikkailuleikin käyttöä päiväkodeissa sekä pohdittiin mm. sen yksityiskohtia, kehittämis-kohteita ja vahvuuksia. Myös Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman osoittamien arvojen ja käytäntöjen noudattaminen kuvin tuetussa seikkailuleikissä varmistettiin. Toimeksi antanut varhaiskasvatuksen erityisopettaja alkoi prosessin aikana hahmotella kuvin tuetun seikkailuleikin olemassa olevista kuvista aloituspakkausta, jonka avulla kasvattajan on helppo aloittaa ohjaaminen. Opinnäytetyön kytkeminen leikin kehittämiseen antoi lisäpotkua myös työyksiköiden toimintakulttuurin muutokselle ja uuden leikkimenetelmän käytön laajentamiselle sen lisäksi, että opinnäytetyön tuotoksena syntyi käyttökelpoista materiaalia.

Prosessin kuluessa kuvin tuettu seikkailuleikki kiinnosti myös toimeksi antaneiden päiväkotien ulkopuolella. Prosessiin otettiin mukaan ulkopuolisia kasvattajia arvioimaan tuotosta. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas ja leikkimateriaali sekä toimeksiantajan kokoama aloituspaketti tulevat tarjoamaan kattavan tuen kuvin tuetun seikkailuleikin käyttöönottoon muissakin päiväkodeissa.

### 8.3 Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessissa

Isä voisi kysyä lapseltaan ”Mitä opit materiaalin lujuusominaisuuksista tänään?” ja lapsi vastata ”En mitään, olen vain leikkinyt pajupensaissa apinaa koko päivän!” Yhtä lailla oppiminen opinnäytetyöprosessissa kätkeytyy tekemiseen ja kokemiseen ja sen itselleen näkyväksi tekeminen edellyttää reflektiota ja palautteen saamista. Toisaalta leikin avulla oppimisen luonne on samanlainen. Lapset leikkivät, koska haluavat, se tuottaa heille mielihyvää, ja he oivaltavat sitten oppineensa jotakin samalla.

Koen saaneeni ymmärrystä aikuisen heittäytymisen merkityksestä ja osallisuuden yhdessä tekemisen tasosta, joka avaa uusia mahdollisuuksia varhaiskasvatukseen. Havainnoinnin perusteella leikki kuvin tuetun seikkailuleikin tilanteissa on erilaista kuin monessa muussa tilanteessa. Leikki vaikutti olevan kokonaisvaltaisempaa, iloisempaa, yhteistä ja tasa-arvoista. Ilon ja luovuuden tuominen varhaiskasvatukseen ei edellytä sirkusta tai lentokonematkaa, kun ne voi toteuttaa leikin kautta. Viimeistään siinä vaiheessa ymmärsin, miten merkittäviä asioita olin oppimassa, kun ihmiset, joille kerroin opinnäytetyöstäni, olivat hyvin kiinnostuneita. Opinnäytetyön toteuttaminen harjoittelujen kanssa yhtä aikaa sitoi aihetta käytäntöön. En voinut uppoutua työskentelemään vain yhden aiheen parissa, vaan sain peilata sitä laajemmin käytännön varhaiskasvatukseen eri päiväkohteissa.

Olen saanut olla osa kuvin tuetun seikkailuleikin kehitystyötä. Keskustelut ovat olleet laaja-alaisia ja yhteinen idean löytämisen ilo on ollut positiivista. Olen kiitollinen toimeksiantajan työyhteisölle rohkeudesta lähteä kehittämään varhaiskasvatustoimintaansa ja käyttää opinnäytetyöprosessia tässä osana. Olen saanut perusteellisesti haltuuni uuden menetelmän, jota voin hyödyntää omassa työssäni. Olen saanut toimia tasavertaisena yhteistyökumppanina ja saanut kokemusta uutta luovasta verkostoitumisesta.

Aiheita, joita olen paljon prosessin aikana pohtinut, ovat lapsen kohtaaminen aina ensisijaisesti lapsena ja se, kuinka yksilöllinen tuki on mahdollista tarjota osana arjen toimintoja. Voi pohtia, toteutuuko jokaisen yhtäläinen mahdollisuus osallisuuteen ja tehdäänkö sen eteen tarpeeksi vai vähenevätkö voimat haastavissa tai jatkuvissa tapauksissa. Varhaiskasvatusyksiköissä tapahtuva toiminta voi olla hyvin eristäytynyttä tai siellä voidaan nähdä lasten elämäntilanne, arki ja yhteisö päiväkodin ulkopuoleltakin. Kuvien tuetun seikkailuleikin kautta lapset pystyivät avaamaan omaa maailmaansa aikuiselle. On mielenkiintoinen rajanveto, kuinka paljon työn tulisi ulottua päiväkodin ulkopuoliseen yhteisöönkin.

Opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut uutta näkemystä, ja käsitykseni sosiaalipedagogisista kasvuprosesseista on vahvistunut. Osallisuutta vahvistamalla autetaan yksilöä kasvamaan itsenäiseksi, kykeneväksi toimijaksi omassa yhteisössään (Sosiaalipedagogiikka 2019). Lapset ovat yksi keskeinen sosiaalialan asiakasryhmä ja varhaiskasvatus toimii laajalla alueella kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa ja mahdollistamisessa. Osallisuuden vahvistaminen yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena ohjaa ennaltaehkäisevään ja lapsen hyvään pyrkivää toimintaan myös hänen toimijuutensa kasvun osalta.

#### **8.4 Luotettavuus ja eettisyys**

Esitetyn tiedon tulee olla luotettavaa ja objektiivista. Sen tulee olla avoimesti käytettävissä ja tarkasteltavissa. Luotettavuuden arviointia toteutetaan työn kaikissa vaiheissa ja toimintaa muutetaan tarvittaessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 23–25.) Prosessin osapuolet suorittivat jatkuvaa arviointia. Avoin keskusteluyhteys toimeksiantajan kanssa on auttanut suuntaamaan prosessia haluttua tavoitetta kohti ja tuomaan julki eri osapuolien näkemykset tehdyistä valinnoista ja niiden vaikutuksista. Esimerkiksi tutkimusluvan ja suostumuslomakkeiden kohdalla käydyt keskustelut ovat esimerkki luotettavuuden lisäämisestä vertaisreflek-

toinnilla. Vertaisarviointi toisilta opiskelijoilta ja opinnäytetyön ohjaajilta saatu palaute on ollut arvokasta ja ohjannut toimintaa ja lisännyt työn luotettavuutta muun muassa lähdeaineiston ja prosessin kuvauksen suhteen.

Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä parantaa huolellinen tutkimussuunnitelma. Ennen toteutusvaihetta kirjataan myös osapuolten oikeudet, vastuut ja velvollisuudet ja ratkaistaan mahdolliset tulosten omistajuutta ja aineiston säilyttämisestä koskevat kysymykset. (Vilkkä 2015, 30–32.) Opinnäytetyön tutkimussuunnitelma kirjoitettiin alkuvuodesta 2019 ja sen hyväksymisen jälkeen on kirjoitettu toimeksiantosopimus opiskelijan, toimeksiantajan ja oppilaitoksen välillä. Tässä sopimuksessa on määritelty yksityiskohtaisesti mm. oikeudet ja velvollisuudet. Tämän jälkeen on haettu tutkimuslupaa Kuopion kaupungilta ennen toteutusvaiheen käynnistämistä.

Luotettavuutta lisää prosessin tarkka kuvaus (Hirsjärvi ym. 2005, 217). Prosessi on kirjattu avoimeksi opinnäytetyön raporttiin. Havainnointien ja haastattelujen osuus yleisen opinnäytetyöprosessin etenemisen lisäksi on pyritty kirjaamaan selkeästi auki. Myös matkan varrella tapahtuneet muutokset alkuperäiseen suunnitelmaan on kirjattu perusteluineen. Näin lisätään työn luotettavuutta.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetun tutkimuksen luotettavuus riippuu tutkijasta ja hänen rehellisyydestään. Tutkijan tulee arvioida toimintansa luotettavuutta koko prosessin ajan tehdessään ratkaisuja ja valintoja. Valinnat on pystyttävä perustelemaan ja tulee voida kuvata, miten niihin on päädytty ja ratkaisujen toimivuutta on arvioitava jatkuvasti. (Vilkkä 2015, 126.) Opinnäytetyöprosessissa olen toiminut rehellisesti ja luotettavasti. Olen reflektoinut toimintaani luotettavuuden ja eettisyyden kannalta jatkuvana prosessin osana. Tähän olen saanut tukea toimeksiantajalta, vertaisarvioijilta ja opinnäytetyön ohjaajilta. Tehtyjä valintoja on perusteltu heille kaikille ja itselle. Opinnäytetyöraporttiin on kirjattu ja perusteltu tehtyjä valintoja ja niiden toimivuutta. Havainnointi on tavallaan aina tulkintaa, joten on tarkkailtava omaa havaintojen tekemistään ja sen rehellisyyttä. Havaintojen tulee perustua nähtyyn ja koettuun. Samoin haastattelun kohdalla on syytä

muistaa, että haastateltava välittää omia mielipiteitään ja havaintojaan oman ammatillisen reflektion ohjaamana.

Sosiaalialan työssä tehtävät päätökset perustuvat tiedon ja kokemuksen lisäksi eettiseen harkintaan. Työntekijä itse vastaa tekemistään eettisistä ratkaisuista ja hänen on kyettävä arvioimaan toimintaansa kriittisesti ja useasta näkökulmasta. Ammattietiikka on arvojen ja tavoitteiden mukaista ratkaisujen löytämistä. (Heikkinen 2017, 25.) Tutkimusetiikka ohjaa totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta, tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista sekä tutkijoiden keskinäisiä suhteita ja tieteen yhteisöllisyyttä. (Kuula 2011, 19.)

Tutkimusetiikka on jatkuva osa tutkimus- ja kehittämisprosessia. Tutkimusetiikkaan sisältyy yleisesti sovitut toimintasäännöt niin prosessiin osallistuvia, tutkuskohdetta kuin yleisöä kohtaan. Tutkimusprosessissa käytetään eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä sekä toimitaan rehellisesti ja toisia kunnioittaen. Toisten tulokset osoitetaan lähdeviittein ja oikeassa valossa. Tämä edellyttää riittäviä taitoja lähteiden sisällön ymmärtämiseksi. (Vilka 2015, 26–28.) Opinnäytetyössä on lähdemerkinnöin kerrottu, mistä esitetty tieto on peräisin. Lähdeaineistojen ymmärtäminen on tarkoittanut laajaa perehtymistä ja lukemista ja on ollut merkittävä osa oppimisprosessia. Tiedonkeruu, aineiston käsittely ja raportointi on toteutettu kunnioittavasti ja rehellisesti ja eettisten periaatteiden mukaan.

Tutkimustyön eettisten periaatteiden keskeinen sisältö Hirsjärven ym. (2005, 25–28) mukaan on tietoinen ja eettisesti perusteltu aiheenvalinta, tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden moraalisesti oikea kohtelu ja epärehellisyyden välttäminen. Opinnäytetyön aihe on valittu työyhteisön toiveiden ja tarpeiden mukaan. Aiheena lasten osallisuuden tukeminen on valtakunnallisesti ajankohtainen. Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019) hankkeessa Lapsistrategia 2040 on nostettu seitsemän tavoitetta lapsi- ja perhemyönteiselle Suomelle. Näissä painotetaan lasten osallisuutta kasvu- ja lähiyhteisössään sen periaatteen lisäksi, että kasvun ja oppimisen polku

tulisi luoda jokaiselle yksilöllisesti. Lasten osallisuus on myös yksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 16).

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa noudatettavia eettisiä periaatteita ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuoja (Kettunen, Kärki, Näreaho & Päälyysaho 2017, 8). Henkilötietolaki suojaa yksilöä tarpeettomalta arkaluontoisten tietojen käsittelyltä. Henkilötietojen käsittelyyn tulee olla peruste ja arkaluontoisten tietojen kerääminen on pääsääntöisesti kielletty. Arkaluontoisia tietoja ovat mm. tiedot etnisestä alkuperästä, uskonnollisesta vakaumuksesta, terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta, hoitotoimenpiteistä sekä sosiaalihuollon tarpeesta tai asiakkuudesta. (Kettunen ym. 2017, 10.) Opinnäytetyön toteuttamisessa yhteistyökumppanit olivat vapaaehtoisesti mukana ja lapsiryhmässä toteutetut havainnointi- ja ohjaustilanteet ovat osa varhaiskasvatuksen tavallista toimintaa. Vapaaehtoisille lapsille kerrottiin etukäteen, mitä tulee tapahtumaan. Ryhmien lasten vanhempia tiedotettiin toteutettavasta ohjauksesta, jotta he voivat halutessaan vaikuttaa lapsensa osallistumiseen. Lasten osallistumiseen tarvitaan yleensä huoltajan lupa, koska lapsilla ei ole täysivaltaista itsemääräämisoikeutta lainsäädännöllisesti (Kuula 2011, 100). Päiväkodin henkilöstö pyysi heiltä kirjallisen suostumuksen lapsensa osallistumiseen. Se, oliko lasten ja vanhempien suostumus osallistua osunut yksiin vai oliko jonkun vanhemman päätös estää osallistuminen, ollut ristiriidassa lapsen toiveen kanssa, jäi epäselväksi.

Varhaiskasvatushenkilöstö oli läsnä jokaisessa lapsiryhmätilanteessa. Lasten ei tarvinnut vastata kysymyksiin tai osata mitään ja heillä oli oikeus kieltäytyä tilanteesta. Kukaan ei kuitenkaan tehnyt niin, vaan kaikki suhtautuivat myönteisesti leikin havainnoijaan. Havainnointitilanteita ei nauhoitettu eikä niiden käsittelyssä opinnäytetyössä paljastu osallistujien henkilöllisyys. Haastattelu- ja havainnointirungot on täytetty nimettöminä ja ne on numeroitu tapahtumajärjestyksessä. Opinnäytetyön raportista ei ilmene osallistujien henkilöllisyys eikä heidän arkaluontoisia tietojaan. Toimeksiantajan pyynnöstä päiväkotija ei nimetä raportissa. Näin varmistetaan osallistujien eettisesti korrekti ja kunnioittava kohtelu.

Tiedonkeruu tehtiin lapsia hyödyttämään. Lasten ääni kuuluu havainnoinnin lisäksi välillisesti haastattelujenkin kautta. Opinnäytetyössä toteutettu materiaalin kehittäminen on osa toimeksiantajan jatkuvaa prosessia, jota kukin ohjaaja jatkaa lapsiryhmän tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Opinnäytetyön tulokset ovat tietyn aikajakson havaintojen tulosta.

Jos opinnäytetyön aineistona käytetään toisen omistamia aineistoja tai menetelmiä, niiden tekijät ja alkuperä tulee nimetä. (Kettunen ym. 2017, 11.) Opinnäytetyössä käsitellään työyhteisössä kehitettyä menetelmää. Toisen kehittämän menetelmän käsittelyn on oltava eettistä ja kunnioittavaa, yhteistyön sujuvaa ja asioista kannattaa sopia etukäteen. Avoimuus ja rehellisyys prosessissa on tärkeää.

Ammattikorkeakoulujen avoin tutkimus-, kehittämis- ja innovointitoiminta pyrkii projektien menetelmien, aineistojen, tulosten ja tuotosten julkisuuteen. Tällä pyritään parantamaan mm. TKI-toiminnan laatua ja luotettavuutta. Opinnäytetyöt ovat myös julkisuuslain nojalla julkisia. (Kettunen ym. 2017, 9–11.) Opinnäytetyö julkaistaan sähköisessä muodossa sen hyväksymisen jälkeen. Tuotoksen osalta ohje ja kuvia materiaalista julkaistaan raportin yhteydessä.

## **8.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat**

Opinnäytetyön avulla pyrittiin kehittämään käytännön toimintaa. Kuvien tuetun seikkailuleikin kehittäminen on hyödyttänyt toimeksi antaneita päiväkoteja. Opinnäytetyön tuotosta voidaan hyödyntää leikin käytön laajentamisessa toisiinkin päiväkoteihin. Seikkailuleikin sisällön ja kuvamateriaalin laajentaminen on lähes loputtomiin mahdollista nykyisenä kuvakorttitoteutuksena. Myös kaupallinen toteutus lautapelityyppisenä tuntuu toimivalta kehittämisidealta. Digitaalisen käyttöliittymän kehittäminen on yhtä lailla realistinen kehittämisidea.

Kuvin tuetun seikkailuleikin vaikutuksia lapsiryhmään voisi tutkia monella tavalla. Lapsilta voidaan selvittää heidän kokemuksiaan leikkiin osallistumisesta. Ryhmässä, jossa kuvin tuettu seikkailuleikki otetaan käyttöön, voidaan selvittää vaikiintuneen seikkailuleikin vaikutukset ryhmän toimintaan ja vuorovaikutukseen, lasten osallisuuteen ja kielellisen, vuorovaikutuksen tai leikkitaitojen tuen tarpeisiin. Leikin vaikutusta aikuisten pedagogisiin leikkitaitoihin, heittäytymiseen ja osallisuuteen voidaan tutkia. Mielenkiintoinen aihe on myös leikkiin osallistumisen vaikutus aikuisen toteuttamaan havainnointiin. Kuvin tuettua seikkailuleikkiä kehittävä jatkotutkimusaihe on leikkiä ohjanneiden kasvattajien mielipiteiden ja kehittämisehdotusten kokoaminen. Jatkotutkimuksen kohteena voi olla myös kuvin tuetun seikkailuleikin vaikutukset kasvattajien käsityksiin omasta ammatillisuudestaan.



## Lähteet

- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2017. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos, 260–272.
- Eerola-Pennanen, P. 2017. Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos, 236–248.
- Etene. 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. ETENE-julkaisuja 41. Helsinki: ETENE. [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110942/etene\\_41\\_verkko.pdf?sequence=2](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110942/etene_41_verkko.pdf?sequence=2). 13.7.2019.
- Fook, J. 2004. Kriittisen reflektion perusteoriaa. Teoksessa Haverinen, R., Andersson, S., Koivisto, J. & Lindqvist, T. (toim.) FinSoc 1/2005. Sosiaalialan menetelmien arviointi. FinSoc-sosiaalipalvelujen evaluaatio-ryhmä, Stakes, 4–10. [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77514/Finsoc01\\_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77514/Finsoc01_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 11.7.2019.
- Heikkinen, A. (toim.). 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia ry. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>. 12.7.2019.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2017. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos, 66–76.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66472/978-951-44-7692-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 2.1.2019.
- Hyysalo, S. 2009. Käyttäjä tuotekehityksessä. Tieto, tutkimus, menetelmät. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B97. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11826/isbn9789515583017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 23.1.2019.
- Jäntti, V. & Tyni, M. 2014. ”Minä otan kurpitsahirviön ja sulla pelottaa”. Leikkipedagoginen työskentelytapa tutuksi Taivalkosken kunnan päivähoiton henkilökunnalle. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäyte-työ. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/75828/jantti\\_viivi\\_ja\\_tyni\\_minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/75828/jantti_viivi_ja_tyni_minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 6.1.2019.

- Karvinen-Niinikoski, S. 2004. Reflektiivisyys suomalaisessa sosiaalityössä. Teoksessa Haverinen, R., Andersson, S., Koivisto, J. & Lindqvist, T. (toim.) FinSoc 1/2005. Sosiaalialan menetelmien arviointi. FinSoc-sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä, Stakes. 11–15. [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77514/Finsoc01\\_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77514/Finsoc01_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 11.7.2019.
- Kekkonen-Hietala, A. 2017. Kuttu-leikkiprojekti Pajulinnun päiväkodissa. Kokkola: Centria-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135339/Kekkonen-Hietala\\_Anne.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135339/Kekkonen-Hietala_Anne.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 6.1.2019.
- Kettunen, J., Kärki, A., Näreaho, S. & Päällysaho, S. 2017. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Arene ry. [http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene\\_ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset.pdf?t=1526903222](http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset.pdf?t=1526903222). 12.7.2019.
- Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turku: Kota. Lasten ja nuorten hyvinvointi ry. Toinen painos. [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjXs6-Yya\\_jAhUs-mlsKHcA7BqsQFjAAegQIA-xAC&url=http%3A%2F%2Fwww.kota.fi%2Fwp-content%2Fuploads%2FKOTA-AHM\\_book\\_press-toinen-painos.pdf&usq=AOvVaw1-DqEPHD-VZfpzbR9I1x-6](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjXs6-Yya_jAhUs-mlsKHcA7BqsQFjAAegQIA-xAC&url=http%3A%2F%2Fwww.kota.fi%2Fwp-content%2Fuploads%2FKOTA-AHM_book_press-toinen-painos.pdf&usq=AOvVaw1-DqEPHD-VZfpzbR9I1x-6). 12.7.2019.
- Kivijärvi, T. 2017. Vieras- ja monikielisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos. 249–260.
- Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Korpijaakko-Huuhka, A.-M. & Launonen, K. 2009. Johdanto. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 7. painos. Helsinki: Gaudeamus, 9–17.
- Kronqvist, E.-L. 2017. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos. 8–27.
- Kuopion kaupunki. 2019. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Määräys OPH 2791-2018. Kasvun ja oppimisen lautakunta. Kuopio: Kuopion kaupunki.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lasten oikeuksien sopimus. 1989. [https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS\\_A5fi.pdf](https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf). 12.7.2019.
- Miettinen, M., Nissinen M. & Selkänen, R. 2014. Kuuleeko kukaan minua. Eri-tyistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuus Jussinpihan päiväkodissa. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/75951/Miettinen\\_Mira%20Nissinen\\_Minna%20Selkanen\\_Riikka.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/75951/Miettinen_Mira%20Nissinen_Minna%20Selkanen_Riikka.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 6.1.2019.
- Mikkilä, T. (toim.). 2017. Leikin käsikirja. Kasvun ja oppimisen palvelualue. Varhaiskasvatuspalvelut. Kuopio: Kuopion kaupunki.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Varhaiskasvatus. <https://minedu.fi/varhaiskasvatus>. 5.1.2019.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Lapsistrategia 2040. <https://minedu.fi/lapsistrategia>. 13.7.2019.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. [http://www.oph.fi/download/179349\\_varhaiskasvatussuunnitelman\\_perusteet\\_2016.pdf](http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf). 5.1.2019.
- Opetushallitus 2019a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus. [https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman\\_perusteet\\_2018.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2018.pdf). 10.9.2019.
- Opetushallitus 2019b. Osallisuus varhaiskasvatuksessa. [https://www.edu.fi/yleissivistava\\_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/osallisuus](https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/osallisuus). 21.2.2019.
- Papunet. 2018. Kuvat kommunikoinnissa. Tietoa puhevammaisuudesta. Kehitysvammaliitto. <https://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>. 11.7.2019.
- Piippo, L. 2018. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kuopion kaupunki. Haastattelu 29.10.2018.
- Rainio, A. P. 2010. Lionhearts of the playworld. An ethnographic case study of the development of agency in play pedagogy. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 233. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitos. Väitöskirja. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19883/Lionhear.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. 2.1.2019.
- Honkalampi-säätiö. 2019. Sosiaaliset tarinat. <http://www.sensonet.fi/sosiaaliset+tarinat/>. 11.5.2019.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen oppimiseen. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 23.1.2019.
- Sosiaalipedagogiikka. 2019. Sosiaalipedagogiikka. <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/sosiaalipedagogiikka/>. 13.7.2019.
- Tampereen kaupunki. 2018. Kuvat. Neuropsykiatriset vaikeudet. Lapsiperheiden palvelut. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Tampereen kaupunki. <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/nepsy/selviytymiskeinot/kuvat.html>. 11.7.2019.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press. [http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko\\_Rantanen\\_Tutkimuksellinen\\_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 5.1.2019.
- Tolvanen, L. 2009. CP-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikaatioon. Teoksessa Launonen, K. & Korpajaakko-Huuhka, A.-M. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 7. painos. Helsinki: Gaudeamus. 95–118.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. uudistettu painos, 37–53.

- Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Viitala, R. 2004. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY, 131–152.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

## Liitteet

### Suostumuslomake haastateltaville

Opinnäytetyöhön liittyvä haastattelu

Hei,

Olen Pirita Hiltunen. Opiskelen sosionomiksi Karelia-ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni kevään aikana. Opinnäytetyö toteutuu yhteistyössä XXXn ja XXXn päiväkotien kanssa ja ohjaajana on veo Leena Piippo. Aiheena on kuvien tuetun seikkailuleikin kehittäminen yhdessä henkilökunnan kanssa. Kehitän leikkimateriaalia toiveiden ja tarpeiden mukaan ja kirjoitan oppaan leikin ohjausta varten. Valmis materiaali tulee päiväkotien käyttöön.

Kehittämistyötä varten tarvitsen tietoa kuvien tuetusta seikkailuleikistä. Hankin tietoa havainnoimalla leikkilanteita ja haastatteleamalla leikkiä ohjaavia työntekijöitä. Haastattelut toteutuvat lyhyinä teemahaastatteluina. Kiinnostuksen kohteena on käsitykset kuvien tuetusta seikkailuleikistä, sen vaikutuksista kielen kehitykseen ja lasten osallisuuteen sekä leikkimateriaalin kehittämisestä. En kerää henkilökohtaista tietoa haastatelluista eikä kerättyä tietoa voida yhdistää keneenkään henkilöön. Tietoja käytetään vain opinnäytetyössä kuvien tuetun seikkailuleikin kehittämistä varten.

Ystävällisin terveisin,

Pirita Hiltunen

[pirita.hiltunen@edu.karelia.fi](mailto:pirita.hiltunen@edu.karelia.fi)

-----  
Annan opiskelijalle luvan haastatella minua kuvien tuetun seikkailuleikin ohjaamisesta.

Kuopiossa \_\_/\_\_/2019 \_\_\_\_\_

Allekirjoitus

## Haastattelurunko

Haastattelurunko työntekijöiden odotuksia ja käsityksiä varten.

Mitä on kuvin tuettu seikkailuleikki?

Mitä etuja sillä voisi olla?

Edut lapselle? Edut ryhmälle? Edut varhaiskasvattajalle?

Kuvin tuetun seikkailuleikin vaikutukset lasten osallisuuteen ryhmässä?

Kuvin tuetun seikkailuleikin vaikutukset kielen kehitykseen?

Parantaako kuvin tuettu seikkailuleikki lapsen kommunikaatiokykyä?

Parantaako kuvin tuettu seikkailuleikki lapsen sanavarastoa? Millä ehdoin?

Mitä kuvin tuettuun seikkailuleikkiin tarvitaan?

Mitä fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia asioita seikkailuleikkiin tarvitaan?

Millaisia esteitä kuvin tuetulla seikkailuleikillä on?

Miten kuvin tuettua seikkailuleikkiä voisi kehittää?

Mitä lisää tarvittaisiin?

Miten kuvin tuettu seikkailuleikki hyödyttäisi parhaiten?

Millaista leikkimateriaalin tulisi olla?

Käyttöominaisuudet? Visuaalisuus? Laajuus?

Millainen olisi hyvä opas?

## Haastattelulomake

Mitä on kuvin tuettu seikkailuleikki?	Mitä etuja sillä voisi olla?
Leikin vaikutukset lasten osallisuuteen ryhmässä?	Leikin vaikutukset kielen kehitykseen?
Miten leikkiä voisi kehittää?	Mitä leikkiin tarvitaan?
	Millaista leikkimateriaalin tulisi olla? Millainen olisi hyvä opas?

**Suostumuslomake vanhemmille****Opinnäytetyöhön liittyvä havainnointi**

Hei,

Olen Pirita Hiltunen. Opiskelen sosionomiksi Karelia-ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni kevään aikana. Opinnäytetyö toteutuu yhteistyössä XXXn ja XXXn päiväkotien kanssa ja ohjaajana on veo Leena Piippo. Aiheena on kuvien tuetun seikkailuleikin kehittäminen yhdessä henkilökunnan kanssa. Kehitän leikkimateriaalia toiveiden ja tarpeiden mukaan ja kirjoitan oppaan leikin ohjausta varten. Valmis materiaali tulee päiväkotien käyttöön.

Kehittämistyötä varten tarvitsen tietoa kuvien tuetusta seikkailuleikistä. Hankin tietoa havainnoimalla ohjattuja kuvien tuetun seikkailuleikin leikki tilanteita. Tarkastelen leikin kulkua, sen aloitus- toiminta- ja lopetusvaiheita sekä tarvittavia materiaaleja ja niiden käytettävyyttä. En kerää henkilökohtaista tietoa osallistujista eikä kerättyä tietoa voida yhdistää keneenkään henkilöön. Havainnot käytetään vain opinnäytetyössä kuvien tuetun seikkailuleikin kehittämistä varten.

Ystävällisin terveisin,

Pirita Hiltunen

[pirita.hiltunen@edu.karelia.fi](mailto:pirita.hiltunen@edu.karelia.fi)

-----

----

Annan opiskelijalle luvan havainnoida kuvien tuetun seikkailuleikin tuokiota, johon lapseni \_\_\_\_\_ osallistuu.

Kuopiossa \_\_/\_\_/2019 \_\_\_\_\_

Huoltajan allekirjoitus



## Havainnointirunko

Havainnointirunko kuvin tuetun seikkailuleikin havainnointia varten.

Millainen on leikin kulku?

Millainen on aloitusvaihe? Millainen on toimintavaihe? Millainen on lopetus?

Mitkä ovat keskeisiä asioita leikin kulun kannalta?

Millaisia kehitysehdotuksia leikin kulusta nousee?

Mitä materiaalia leikkiä varten tarvitaan?

Mitkä ovat keskeisiä asioita materiaalin käytössä?

Millainen materiaalin käytettävyys on aikuisen ja lapsen kannalta?

Millaisia kehitysehdotuksia materiaalia varten nousee?

Miten osallisuuden vahvistamista voi tukea materiaalia kehittämällä?

Millaista on lasten toiminta? Millaista on lasten yhteistyö? Mikä tukee sitä?

## Havainnointilomake

<p>KUVIN TUETTU SEIKKAILULEIKKI</p> <p>LEIKIN KULKU ALOITUS - TOIMINTA - LOPETUS</p> <p>TARVITTAVA MATERIAALI</p> <p>MATERIAALIN KÄYTETTÄVYYS</p>	HUOMIOITA	TÄRKEÄT ASIAT	AJATUKSET
---	-----------	---------------	-----------

## Kuvin tuetun seikkailuleikin ohje

### Tarvittavat materiaalit



### Kartta

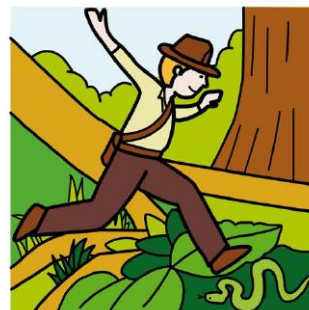


### Lisäkuvia leikin tapahtumista ja tarvikkeista



### Piirustusalustat ja pyyhittävät tusseja

### OHJE KUVIN TUETTUUN SEIKKAILULEIKKIIN



Tuettu leikki kehittää lasten leikkitaitoja, vuorovaikutusta toisten kanssa ja sitoutumista ryhmän toimintaan. (Leikin käsikirja, Kuopion kaupunki 2017).

L. Piippo, P. Hiltunen 2019. Ei kaupalliseen käyttöön. Kuvat: Papunetin kuvapankki, papunet.net. Seikkailu, kerätä lelut, autonkuljettaja, uimahalli, sirkus, maatila ja jäätelökauppias: Sergio Palao /ARASAAC, aikoja: Elina Vanninen, leikkiä: Sergio Palao /ARASAAC, Papunetin muokkaama, lentokone: Paxtoncrafts Charitable Trust. Tarinakuvassa muokattu kuvia karuselli, vuoristorata, maailmanpyörä, törmäilyauto, lokki, leikkiä, makea, luumäki ja eläintarha: Sergio Palao /ARASAAC, huvipuisto, seisoa jonossa ja pääsylippu: Elina Vanninen, tuutti: Paxtoncrafts Charitable Trust

## Keskeistä

Kuvin tuetussa seikkailuleikissä on 2-4 lasta ja aikuinen mukana. Tarvitaan rauhallinen tila leikille, aikaa noin tunti ja sopivaa leikkivälineistöä.

Leikki alkaa yhteisellä suunnittelulla, jossa katsotaan leikin vaiheet ohjauskuvilla (suunnittelu, leikki, siivoaminen) ja jokainen lapsi valitsee karttaan kulkuneuvon ja matkakohteen. Leikkijärjestys sovitaan.

Yhteinen leikki alkaa! Aikuinen huolehtii tarvittaessa sujuvuudesta, ajankäytöstä, leikkikohteesta toiseen siirtymisestä ja leikkii mukana! Innostunut aikuinen antaa lapsille tilaa innostua. Kuvat ovat tuke-  
massa, eivät rajoittamassa leikkiä. Aikuisen tehtävä on tukea lasten leikki-ideoita ja varmistaa, että kaikki lapset saavat äänensä kuuluviin.

Tilaa ja sopivia välineitä mielikuvituksellisesti käyttäen rakennetaan yhteinen seikkailu kulkuneuvoilla matkakohteisiin. Tarinakuvat antavat vihjeitä rooleista ja tapahtumista joihinkin paikkoihin. Piirustus-  
alustoihin voi kuvata lisää tai etsiä tarvittavia kuvia vaikka puhelime-  
llä. Aikuinen sanoittaa leikkiä lasten tukena.

Kun sovitussa järjestyksessä (tai eihän sitä tiedä, mihin leikki johdattaa matkalla) on edetty ja leikitty kaikkien leikit, siirrytään yhdessä piirtämään (tai jokin muu lopetusleikki) ja aikuinen muistaa kerätä arviointia: mistä tykkäsitte, mikä oli kivaa. Lopuksi siivotaan leikit yhdessä.

Leikki saa poiketa suunnitelmasta, kun yhdessä sovitaan!

## LEIKIN KULKU

### Suunnittelu



Aloitus (esim. leikki, laulu tms.)

Leikin vaiheiden katsominen ohjauskuvilla

Lapset valitsevat matkakohteet ja kulkuneuvot karttaan

Leikin järjestys sovitaan

### Seikkailuleikki



Yhteiset kulkuneuvo- ja matkakohteleikit sovitussa järjestyksessä (ellei yhdessä haluta muuttaa järjestystä)

Leikki käyttää luovasti tilaa ja saatavilla olevia välineitä

### Leikin kerääminen



Piirtäminen tai muu lopetustekeminen

Leikin arviointi (mistä tykkättiin, mikä oli kivaa)

Leikkivälineiden kerääminen

L. Piippo, P. Hiltunen 2019. Ei kaupalliseen käyttöön. Kuvat: Papunetin kuvapankki, papunet.net. Seikkailu, kerätä lelut, autonkuljettaja, uimahalli, sirkus, maatila ja jäätelökauppias: Sergio Palao /ARASAAC, aikoja: Elina Vanninen, leikkiä: Sergio Palao /ARASAAC, Papunetin muokkaama, lentokone: Paxtoncrafts Charitable Trust. Tarinakuvassa muokattu kuvia karuselli, vuoristorata, maailmanpyörä, törmäilyauto, lokki, leikkiä, makea, luumäki ja eläintarha: Sergio Palao /ARASAAC, huvipuisto, seisoa jonossa ja pääsylippu: Elina Vanninen, tuutti: Paxtoncrafts Charitable Trust

Leikkimateriaalin kartta

